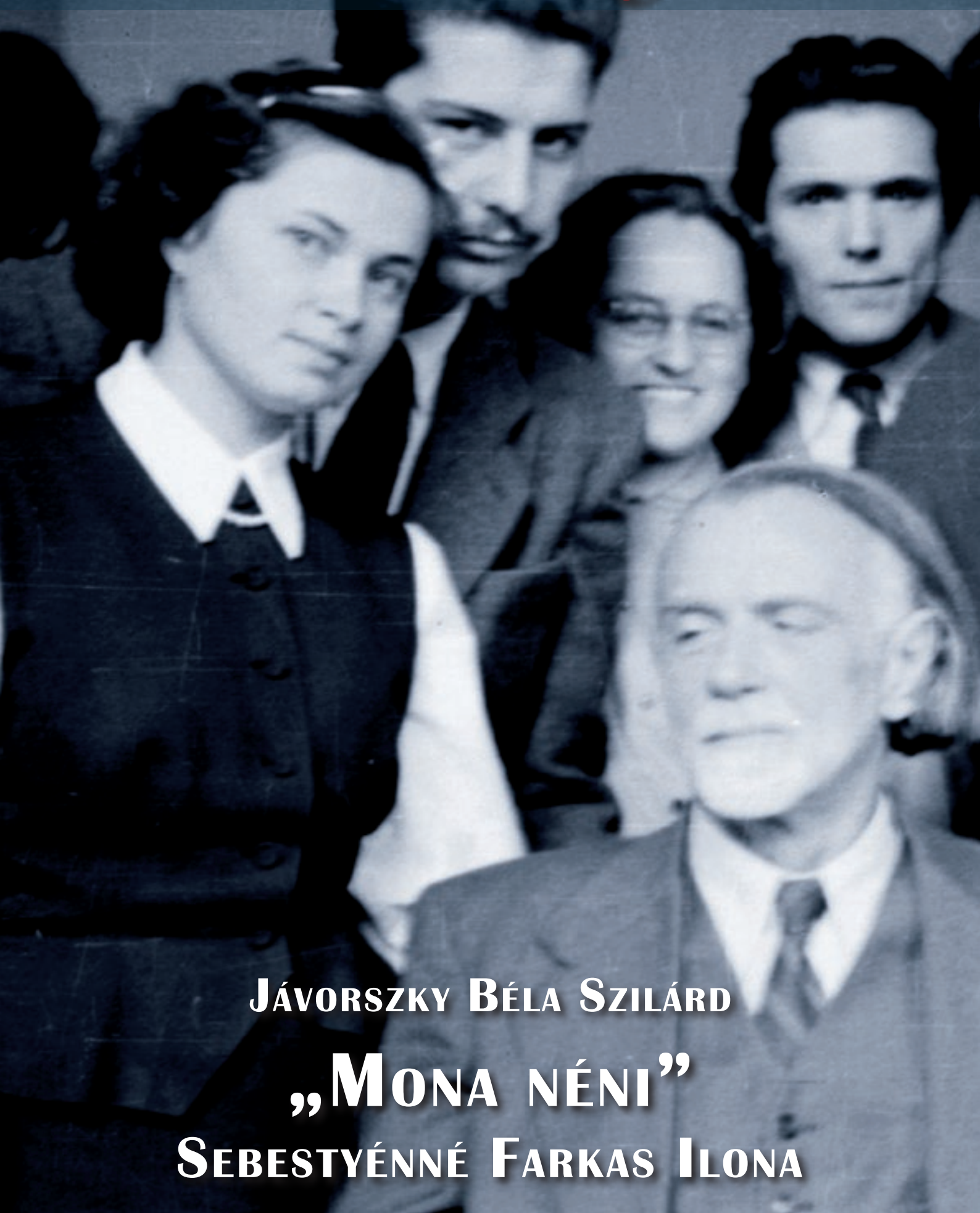

2018 • XXV. évf.

XIV. különszám

FOLK MAGAZIN

25

JÁVORSZKY BÉLA SZILÁRD

„MONA NÉNI”

SEBESTYÉNNÉ FARKAS ILONA

JÁVORSZKY BÉLA SZILÁRD
„MONA NÉNI”
SEBESTYÉNNÉ FARKAS ILONA

*Az elsőéves zeneakadémista Farkas Ilona Olsvai Imrével (jobbra) járt gyűjtőutakra.
Középen id. Kapoli Antal, a Népművészet Mestere, Somogyhárságy.*

Címlap: Farkas Ilona, Olsvai Imre, Borsai Ilona, Kodály Zoltán, Sárosi Bálint (Fotó: Vikár László, MTA BTK ZTI Népzenei Archivuma)

Hátsó borító: Énekszóval köszöntik Kodály Zoltánt az 1953-as Békés-tarhosi látogatásán (bal szélén Farkas Ilona)

A különszámban szereplő képek – ha a fotós neve vagy a forrás nincs külön feltüntetve – Sebestyénné Farkas Ilona archívumából származnak.

folkMAGazin • 2018 – XXV. évfolyam – Tizennegyedik különszám • Kiadja a Táncház Alapítvány • Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János • Felelős szerkesztő: Grozdits Károly • Tervező-szerkesztő: Berán István • Munkatársak: Bede Judit, Gósi Anett
Cím: Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6. • Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153 • Tel./fax: (36.1) 214-3521 • Honlap: www.folkmagazin.hu
Ára: 1.200,- Ft • Előfizetőknek: 600,- Ft • Megrendelhető a szerkesztőség címén vagy a honlapon keresztül • Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632
ISSN - 1218 - 912X • Bankszámlaszám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók, 1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary Táncház Alapítvány B.I.C. OTPVHUHB HU55 11701004-20171625-00000000
A folkMAGazin kiadását a Nemzeti Kulturális Alap Népművészet Kollégiuma támogatja
Jelen kiadványunk szakmai partnere a Hagyományok Háza

Bevezetés

Kodály Zoltán utolsó tanítványainak egyike, Sebestyénné Farkas Ilona – vagy ahogyan a kollégák és barátok emlegetik: Mona néni – a hazai zenepedagógia egyik ikonikus alakja. Mint egykori Békés-tarhosi diák még a múlt század negyvenes éveinek legvégén lett az új szellemű zenepedagógia lelkes követője. Köröstarcsai néptanító szülők elsőszülött gyerekeként került Gulyás György legendássá vált intézményébe, ahol Kodály Zoltán egyik látogatása alkalmával felfigyelt tehetségére, és később nemcsak szakmailag, hanem emberileg is folyamatosan támogatta őt. 1958-ban vehette át a zeneakadémiai diplomáját, majd Kodály tanácsára és javaslatára a zuglói Hunyadi János Ének-zenei Általános Iskolában formálta tizenhat éven keresztül az alsó tagozatosok zenei ízlését. A legendás zenepedagógus, Szabó Helga 1975-ös távozása után további öt esztendőn keresztül vezette az iskola kórusait, majd a nyolcvanas években – engedve szűkebb szülőházaja hívó szavának – Békés megye zenei életét pezsdítette fel. Olyannyira, hogy amikor 1991-ben visszaköltözött Budapestre, öt prosperáló kórust hagyott maga mögött. Nyugdíjasként azóta is kellően aktív, iskolai minősítő versenyek állandó zsűritagja, a Békés-tarhosi Zenei Napok kórustalálko-

zójának szakmai irányítója, 2006 óta pedig az egykori növendékeiből álló Hunyadi Véndiák Kórus karnagya. Nem mellesleg a Kossuth-díjas népdalénekes, Sebestyén Márta édesanyja, valamint nyolc fiúunoka büszke nagymamája.

„Csak boldog gyermekből lehet boldog felnőtt, s csak ezekből lehet boldog ország” – fogalmazta meg Kodály Zoltán 1956-ban sokat idézett intelmét, amely jelmondat is lehetne az immár nyolcvannegyedik életévét taposó Mona néni idén éppen hatvanéves szakmai pályafutásának. Miként hangsúlyozni szokta, az első kórusélményeket még azok az egykori alsós diákok jelentették számára, akik közül ma sokan – ötven év elteltével – ott énekelnek a keze alatt a Hunyadi Véndiák Kórusban. És hiába az utóbbi tíz évben kapott számos kitüntetés és díszpolgári cím, a mindenki által tisztelt és szeretett zenepedagógus-karnagy számára a legnagyobb boldogságot az okozza, hogy egykori tanítványai a mai napig ragaszkodnak hozzá, és hogy mekkora örömmel mesélik, hogy az ő életükben – noha zömükben nem lettek zenészek – mennyire meghatározóak voltak Mona néni énekórái.

A köröstarcsai leány (1934–1947)

Mona néni egy békés megyei faluban, a kettős Körös partján fekvő, hatezer lelkes Köröstarcsán született. Szülei néptanítók voltak: sarkadi származású édesapja a templommal szemben lévő emeletes felsőiskolában tanított, Csökmön született édesanyja pedig az úgynevezett újvárosi iskolában (pedig hát falu volt). Utóbbi közéletben éltek egy tanítói lakásban, a ház körüli hatalmas zöld területen jókat lehetett játszani, miközben minden zöldség és gyümölcs megtermett rajta. Nem utolsósorban pedig, alig néhány lépést kellett csak tenni reggelente az iskolába.

Farkas Ilona, 1951

A szülők odahaza mindketten szerettek énekelni, Mona néni emlékei szerint különösen a nyolcgyerekes református lelkészcsaládból származó édesanyjának volt szép fényű hangja, míg egyke parasztfiúnak született édesapja műkedvelő szinten hegedült. A családi legendárium szerint 1934 karácsonyán is hegedűszóval köszöntötte alig egyhetes elsőszülött lányát.

A „falu apja” és a „falu anyja” – így nevezték akkoriban Farkas István tanítót és feleségét, akik a jegyző, az orvos és a pap mellett a település legbefolyásosabb embereinek számítottak. Édesanyja összevontan tanította az alsósokat, emellett az asszonyoknak kézimunka-kört szervezett, a hosszú téli estéken pedig a negyed falu összegyűlt náluk, amikor a Kalor kályha melege mellett novellákat olvasott fel. Farkas István – mint kántortanító – alkalmanként a református templomban az orgonista feladatokat is ellátta (ez még fújtatós hangszer volt, ilyenkor Mona néni „fújtatott”), nem utolsósorban pedig a helyi cserkészek parancsnoka volt. Utóbbi tisztsége miatt 1944 végén szovjet hadifogságba került, ahonnan 1946 késő őszen térhetett haza.

A Farkas-családban tehát Mona néni volt az első gyerek a sorban, öt négy évvel később követte **Margit** (1938). Húga ugyancsak Békés-Tarhosra került, ahol a hazai zenepedagógia egyik legendás tanárától, Hara Lászlótól tanult fagottozni. Tizenkilenc évesen azonban egy ázsiai influenza szövődményeként olyan súlyos asztmát kapott, hogy nemcsak a fúvós hangszerekről kellett lemondania, hanem az énektanári pályáról is. Magyar szakon végzett, könyvtáros lett, nyugdíjazásáig a Nemzeti Galériában dolgozott, jelenleg pedig a 94 éves Parkinson-kóros férjével egy máriaremetei szeretetotthonban él.

Margitot szintén négy évvel később követte **Erzsébet** (1942–2013), aki ugyancsak Békés-Tarhoson kezdte tanulmányait, de miután tizenkét éves korában felszámolták az iskolát, a debreceni konzervatóriumba került. Cselló és szolfézs szakon végzett, majd tanári pályára lépett. Az évtizedek során számtalan kiváló csellista került ki a keze alól, több tanítványa jelenleg is a Nemzeti Filharmonikusok Zenekar tagja. 2013-ban azonban egy orvosi műhiba következtében váratlanul elhunyt a salgótarjáni kórházban.

1947-ben érkezett a legkisebb Farkas-gyerek, **István** (1947–2011), a szovjet hadifogságból hazatért édesapja ugyanis a három lány után rettenetesen vágyott egy fiúra, akit aztán kellőképpen el is kényeztetett. Mona néni elmondása szerint az öccséből remek zongorista válhatott volna, de nem volt benne elég ambíció és kitartás ahhoz, hogy letegye az ORI-vizsgát,* így sosem lett hivatásos muzsikus. Ráadásul

* A rendszerváltozás előtt a hivatásos zenészeknek vizsgát kellett tenniük az Országos Rendező Iroda bizottsága előtt.

elégé öntörvényű és önpusztító életet élt, így nem megfelelő módon a legkorábban távozott közülük.

Bár mindkét szülő falun nőtt fel, dalkincüket elsősorban nem otthonról hozták magukkal, hanem a tanítóképzős tanulmányaik során szedték fel, így nem annyira népdalokat, mint inkább népszínművekben szereplő műdalokat énekeltek odahaza, és azok ismeretét adták tovább a gyerekeknek. Nem utolsósorban pedig beszereztek egy normál méretű zongorát, ami túlélte a szovjet csapatok átvonulását is, és amin Mona néni már mindent kikereshetett magának, amit csak tőlük hallott. Ezek hatására ajánlotta őt Szentandrás Elek tanító a megyében fiatal tehetségek után kutató Gulyás György figyelmébe.

Sebestyénné Farkas Ilona: „Gyerekként a paraszti élet számos tevékenységébe belekóstolhattam. Amikor egy-egy népdalban néhány falusi fogalom előkerül, mindig el szoktam magyarázni a tanítványaimnak, hogy az pontosan mit takar. Meg kijavítom, ha valamit tévesen énekelnek. A *Sej, a tari réten* kezdetű népdalt például sokan úgy tanulták, hogy »Néked csak egy híves szoba kellene, kiben varrogatnál«, pedig hát az eredetiben »Néked csak egy híves szoba kellene, kiben slingogatnál« szerepel, csak hát az énektanárok többsége nem tudja, mi az, ezért a »közérthetőbb« változatot oktatják. Pedig én gyerekként még slingogattam, azaz a fehér anyagra fehér lyukhímzést tettem. Faluhelyen régen így készítették elő a lányok a stafírunjukat.”*

---

* A szerző interjúja

Farkas Ilona édesanyjának családja, középen az anyai nagymamával és nagypapával, illetve az édesanyjával (középső sor, balról a második) – Köröstarcsa, 1940

A Békés-tarhosi diák (1947–1953)

Mire édesapja visszatért a fogságból, Mona néni már a Gulyás György* által megálmodott Békés-tarhosi énekiskolába készült. Merthogy a három éven át Bélmegyeren tanyai tanítóként tevékenykedő karnagy kezdeményezésére 1947 januárjától az akkoriban még Békéshez tartozó Tarhoson elkezdte működését az ország első zenei általános és középiskolája. Gulyás előzetesen körbenézett a megyében, beszélt a falvak tanítóival, és az elmondások és tapasztalatok alapján kiválogatta azokat a gyerekeket, akiket aztán a Wenckheim-családnak

Kóruspróba Békés-Tarhoson az 1951-es berlini VIT után

a XIX. században épült kastélyában éveken át kiváló pedagógusok tanítottak [lásd külön keretben]. Gulyás György célja a falusi tehetségek felkarolása volt, belőlük szeretett volna Békés-Tarhoson olyan tanítókat, zenei szakembereket képezni, akik később a falujukba hazatérve a lokális zenei életet fellendíthették.

Jóllehet a tarhosi énekiskola voltaképpen Kodály Zoltán zenepedagógiai módszerének első gyakorlati megvalósulása, alapításának ötletét 1946 őszén Kodály egyáltalán nem támogatta. Ekkoriban Keresztury Dezső volt Magyarország vallás- és közoktatásügyi minisztere, aki amikor Gulyás Györgytől megkapta a beadványt, a téma felelősének Kerényi Györgyöt, Kodály egykori tanítványát nevezte ki.

Keresztury Dezső: „Feleségem meghívta Kodályt egy csésze teára. Szívesen el is jött és egy fél délutánon át vitat-

koztunk ezen. A maga lassú módján kifejtette, hogy a sivatagban nem lehet zeneiskolát felépíteni. Nincs helyiség, nincs zeneszerszám. Arról nem is beszélve, hogy a paraszti élet nem kedvez egy csomó zeneszerszám kezelésének. Emlékszem rá, amikor azt mondta: ahhoz, hogy egy fuvolásnak a keze kialakuljon, négy-öt nemzedék kell. De nem úgy, hogy arat, szánt, vet, kalapál vagy valahol másutt dolgozik. Elég az hozzá, hogy rendkívül alaposan, nagyon gondosan, a maga szófukar módján és tárgyilagos hangján, de nagyon ellene volt. Én azonban azt mondtam neki, hogy ez nemcsak zenei ügy, hanem más vonatkozásban is fontos nekem. »Akarod, nem akarod, én megcsinálom.«^{**}

Ilyen előzmények után indulhatott meg az élet 1947 januárjának első napjaiban az egykori Wenckheim-kastélyban. A felvételin a leendő diákoknak többek között cseremiszdallamfordulatokat kellett visszaénekelniük, ezek egyikének első sorában született meg a tarhosi diákok életének fontos mottója: „folyik a víz, áll a part.”.

* Gulyás György (1916–1993) karnagy vezette 1946 és 1954 között a Békés-tarhosi zeneiskolát. Az iskola 1954-es megszüntetése után két évig Debrecenben a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakiskola igazgatója lett, majd a Kodály Leánykórus, később a vegyes kórus karnagya, később a Zeneművészeti Főiskola Debreceni Tagozatának igazgatója (1966–1976), majd a hivatásos Kodály Kórus igazgató-karnagya (1970–1983).

** Részlet Keresztury Dezsőnek a hetvenes években Szilágyi Jánosnak adott tévéinterjújából, amely szerepelt a Magyar Televízió Mona néni című 2004-es portréfilmjében. Szerkesztő: Sebő Ferenc.

Gulyás György köszöntője

Elhangzott a Békés-tarhosi iskola hivatalos megnyitóján, 1947. február 15-én

(Gulyás György: *Bűneim... bűneim?*, Békés Város Tanácsa, 1988, 43–45. o.)

„Szent Gergely doktornak, híres tanítónak az ő napján. Régi szokás szerint, menjünk Isten szerint iskolába...”, csendült fel az ének a régi iskolába induló gyerekek ajkán. Hívó szó, toborzó volt az iskolai év elején, az iskola tanulóira felé.

Rég ködbe veszett idők hívogatója... Ma talán már idegenül, értetlenül állunk szemközt vele. Ködbe vész számunkra múltunk minden hagyománya, szép szokása. Véletlen talán, hogy ma ez csendül fel itt? Véletlen, hogy 1947 februárjában, „az Alföld csendjében” énekiskola, ének-líceum indul a régi magyar iskolás fiúk nő táival? Tudom, egyszerre sok a kérdés. Hiszen – végül az is nagy kérdőjel sokak számára: a Békési Énekiskola megnyílt Tarhoson –, távol a várostól, távol minden nagyobb zenei központtól és most még távol a „civilizáció” legelemibb megnyilvánulásától is.

Békési Énekiskola? Jelentheti azt, hogy olyan iskola létesült, amelyik a zenei anyanyelv megteremtését tűzte ki céljául, amelyik elsősorban annak a rétegnek kíván lehetőséget adni a zenei képzésnél, amelyik eddig legtávolabb esett tőle: a parasztságnak.

Szükséges volt-e ez? Vagy igazuk van azoknak, akik a magyarság zeneietlenségében, unmuizikalitásában hisznek, s állításuk következtében „luxuscikknek” tekintik ezt az iskolaalapítást, s akik azt állítják, hogy a várostól 15 km-re nincs kultúra, s így vészünk a magyarság és a zeneművészet ellen ezzel a tettünkkel? Minderre feleletet adni most lehetetlen. Nem is ünnepélyre való. A feleletet majd meg fogja adni az iskola, a kikerülő tanulócsapat, az itt működő tanerők munkája.

Mindenesetre:

1. annak, ha idegenül állunk szemközt a saját hagyományunkkal, a saját népdalunkkal, szokásainkkal, annak az az oka, hogy gyökértelen a ma használatos kultúránk; 2. gyanútlan s még jóakarátú és jó szándékú szemlélő – hallva népünk egyszerű énekét, dalolását –, hozzászokva a dalárda divatjához, könnyen kimondja az ítéletet: primitív zene. Hiába az is, hogy ezer s ezer év óta él és virágzik egy fajtája a muzsikának: erdőn és mezőn, kupolák alatt és templomok kórusán, öregek

és gyermekek, parasztok és ünneplő sokaság ajkán, amelyet a többszámolás kezdett „csúfolni” egyszerűségüknek.

Az is közömbös, hogy a parasztság nem adja zenei pályára gyermekét, hiszen a zene még a „kulturált” városiak előtt is „luxuscikk” – hogy nem is igen akad a falvaknak és a vidéknek zenei vezetője. Kivált olyan, aki magyar gyökérre akarna építeni.

A ma embere: laikus és szakértő egyaránt idegenül áll szemben a ma zenéjével, ami pedig ennek a zenének a gyökerét illeti, azaz semmiféle kapcsolata nincsen. És ezen nincs mit csodálkoznunk. Maga a paraszti réteg is kivételként van a saját hagyományából. A hagyományt ugyan sikerült megmenteni attól, aki éppen búcsúzott tőle, azonban nincs aki átvenné, befogadná és nincs, aki visszavenné. [...]

Igazuk van azoknak, akik azt mondják, „valahol utat veszítettünk”, most mindent, de mindent előről kell kezdenünk. Legelőlről. Az ábécétől. Az iskolától. Szembe kell néznünk a dolgokkal. Volt és van zenei főiskolánk, csak éppen zeneértő közönségünk nincsen. Volt és még van is gazdag hagyományunk, szokásunk, népdalunk csak éppen az a baj, hogy a ma embere nem élte át a mondókák, a gyermek- és játékdalok világát, akkor: amikor gyermek volt. (Mind ezt önnön hibáján kívül!)

„És az írott vagy nyomtatott gyűjtemények dallamai alapján a népzene (néphagyomány) lüktető eleven világába behatolni lehetetlenség.” Aki valóban át akarja érezni ennek a zenének eleven életét, annak, hogy úgy mondjam, át kell élnie azt, hogy „megérezzük annak a számunkra ismeretlen zenének szavakban nehezen kifejezhető szellemét” – írta Bartók.

Íme, ennek a feladatnak akar megfelelni az Énekiskola. Talán úgy is mondhatnám: mulasztást akar pótolni. És emellett, hogy a zenét is jobban akarja tanítani, mint eddig, „előbbreválónak tartja” – mint Kodály írja – „a magunkét megismerni, és nemcsak itt élő, mai alakjában, hanem gyökeréig: múltjában és a rokon népeknél fennmaradt ősi, épebb változataiban. A jövő magyarja lelki fölépítéséből nem hiányozhatik ez a réteg, a lélek ősránitja”. És ha erre a célra

gondolunk is csak, már akkor megértjük azt az áldozatot, amellyel Békés község ezt az iskolát létrehozta.

Van abban elgondolkoztató és tanulság, hogy vidéki parasztemberek, iparosok és községi vezetők egy akaratlanul akarták ezt az iskolát. Valóban. Volt, aki anyagiakkal segített, volt, aki munkával. Olyan is volt, akiben az iskola területének kijelölése ellenkezést váltott ki. Úgy is volt, hogy a képviselőtestület személyileg vállalta a költségek előteremtését. És volt úgy is, hogy sokan gáncsot akartak vetni az iskola létrejötté elé. Ilyenkor volt úgy, hogy az egyszerű munkás, a földműves mindenképpen ragaszkodott ehhez az iskolaalapításhoz.

Bizony, így volt ez. És mindebben volt valami nagyon megnyugtató: mintha annak igazolása lenne mindez, hogy még él bennünk, valahol lelkünk mélyén a hagyományokhoz való ragaszkodásunk is – s hogyha egyszer akármilyen indíttatásnál fogva olvadni kezd lelkünk az egész életünk és környezetünk által rákent máz, akkor már nincsen félnivalónk: a többit már elvégzi a saját magunkkal, hagyományunkkal szemben érzett felelősségünk biztos tudata. Úgy érzem, ez történt a békésiek lelkében. Talán ezek tehetik indokolttá, hogy a magyar vallás- és közoktatási miniszter úr nyugodtan rábízhatta Békés községre ezt az iskolaalapítást.

Most már rajtunk a sor: az iskola tanerőin, nevelőin. Hogy itt az Alföld falutól is távol eső tanyavilágában is kultúrát teremtsünk. És nemcsak ének- és zenében, hanem az iskolai tanulmányok mindegyikén keresztül – szokásaiban, nyelvében, hagyományaiban, történelmi életszemléletében éppúgy, mint életformáiban, szellemiségében, mindennapi élete gondjaiban. Rajtunk a sor, hogy bizonyítsunk!

Azoknak, akik kételkedően néznek felénk, s hitetlenkedve, talán aggódva fordulnak az ország első ilyen iskolátipusa, az Énekiskola felé, azoknak Kodály szavait üzenem: „Új korszak hajnalán vagyunk. A felszabadult, magyarabb gyermek, emberkört érve, megteremti a boldogabb Magyarországot. És ebben az éneknek is lesz része.”

A tarhosi kastély távol esett a főutaktól, így az átvonuló orosz csapatoknak sem szűrt szemet, ezáltal megúszta az ilyenkor menetrendszerű fosztogatást. A háború befejezése után a környékbeli paraszttal már nem volt ilyen szerencséje, azok gyakorlatilag minden mozdíthatót széthordtak belőle, amit csak lehetett. Úgyhogy a csonka tanévet kezdő diákok olyan nomád körülmények között kezdtek el a csupasz, sokáig fűtetlen falak között élni és dolgozni, amit ma elképzelni is lehetetlen. Hús-harmincfős termekben kiselejtezett katonai nyikorgó emeletes vaságyakon aludtak, maguk tömték a szalmazsákszákat, hordták a kútról az artézi vizet, hetente egyszer fürödtek meleg vízben, esténként pedig petróleumlámpa mellett tanultak.

A fiúk sokáig a két kilométerre lévő Berkéből, egy vadászházban berendezett diákokthonból jártak be lóvontatta lórékon közlekedve. Szokolay Sándor, Mező Imre és Bencze László vezetésével a kastély néhai, kihasználatlan lóistállójából gyakorlófülkéket alakítottak ki, a tanulók hordták a meszet, a téglát, segítettek a falazásban. E gyakorlófülkékben pedig – szépen beosztva – minden nap reggel hatól este nyolcig tudtak a diákok gyakorolni.

Sebestyénné Farkas Ilona: „Csukás Pista nyújtta a hegedűjét, Szokolay Sándor nyomta a zongoráját, mindenki tette a magáét, és naggyyoon jól énekeltünk. Igazából visszafelé haladtunk a zeneirodalomban, Kodálytól és

Farkas Ilona 1953-as érettségi fotója, amely a zeneakadémiai indexébe is bekerült

Bartóktól a régizene, a madrigálok felé. A fiúk a lóistállóból próbafülkéket alakítottak ki. Ott tudtunk aztán naponta reggeltől estig beosztva gyakorolni. Emlékszem, ahogy ott zongoráztam, közben betódultak az osztálytársaim, és kérlelni kezdtek, hogy játsszam el nekik a *Csupa könny a*

A Békés-tarhosi kísérlet

A Békés-tarhosi Országos Ének és Szakirányú Líceum és Tanítóképző Intézet, valamint a hozzátartozó gyakorló iskola lényegében Kodály Zoltán zenepedagógiai módszerének első gyakorlati megvalósulása, jóllehet Kodály az iskola alapításának ötletét 1946-ban még ellenezte. Később azonban az eredmények hatására felülbíráltta hozzáállását, és 1953 nyarán már ő avatta fel a jórészt a diákok által épített tarhosi Zenepavilont. Az intézményt hivatalosan 1947. február 15-én nyitották meg. Tanterve és követelményrendszere a Zeneakadémia képzési programja szerint készült el. Az indulásnál Gulyás György mellett Gráf Ottó, Homér Janka, Kapás Géza, Mánya Éva, Molnár Teréz és Ruber Kata-

lin tanított, később a növekvő létszámú tanári kar tagja lett Friss Antal, Banda Márton, Holló Sándor, Varga Klára és Wolfné (ma Bántainé) Sípos Éva. A pesti tanárok repülővel jártak Békéscsabára, onnan pedig taxi szállította őket Békéstarhosra.

Az iskola fennállásának nyolc éve alatt olyan későbbi kiválóságok indultak innen, mint a zeneszerző Bozay Attila, Mező Imre és Szokolay Sándor, a költő-író Csukás István, a zenepedagógus Bartalus Ilona, Béres Károly, Farkas Ilona, Kerényi Sándor, Monoki Lajos és Rozgonyi Éva, a népzene kutató Mező Judit, a gordonkaművész Mező László és Ádám Károly, a klarinétművész Puskás Dezső, a harsonaművész Sztán Tivadar vagy a

kürtművész Tarjáni Ferenc. A tarhosi általános iskolát, zenegimnáziumot és zene-művészeti szakiskolát 1954-ben egy népművelési miniszteri rendelettel váratlanul megszüntették, az erről szóló értesítést 1954. augusztus 28-án kapta kézhez Gulyás György igazgató. A Wenckheim-kastélyban ezt követően gyógypedagógiai intézetet létesítettek, majd hosszú évtizedeken át kihasználatlanul, üres, nem látogatható állapotban várta a sorsát. Míg nem 2013-ban magánkézbe került és a Matyi István elnök vezette Megújuló Tarhosért Alapítvány megkezdte az épületek felújítását. Parkja helyileg védett, értékes faállománnyal, valamint gazdag madárvilággal rendelkezik.

A Mona név eredete

Sebestyénné Farkas Ilona baráti és szakmai körökben ismert neve szintén Békés-Tarhoshoz kötődik. Miként mesélte: „Édesapám lendületes kis f betűvel kezdte az aláírást, és egybeírta a nevét. Tizenhárom évesen az egyik helyesírási villámfeladatnál ezt az aláírást igyekeztem utánozni, de

a később Szegedre került magyartanárnunk, Varga Klári néni szabályosan dühöngött, amikor kiosztotta az amúgy hibátlan röpdolgozatomat. »Fiam, majd ha miniszter leszel, akkor írd így alá. Egyelőre maradjál a zsinórírásos szignónál. Ez egy kiolvashatatlan hieroglifa, ez nem Ilona, hanem valami

Mona«. Így lettem az Ilona első két betűjének összeolvadásából Mona. Olyannyira hozzám nőtt ez a név, hogy amikor később a Zeneakadémián a hirdetőtáblán azt olvastam, hogy Farkas Ilona, elsőre nem is tudtam, hogy rólam van szó.” [A szerző interjúja, 2017]

szobám-at.* Eljátszottam. Pechemre épp arra járt Gulyás György, és annyira felháborodott mindezen, hogy szabályos fegyelmi tárgyalást kezdeményezett ellenem, melynek eredményeként egy hónapig nem gyakorolhattam. Mondván, a rendelkezésünkre álló időben csakis azzal foglalkozunk, amivel kell.”**

Az énekiskola 1947. február 15-i hivatalos megnyitójára a diákok megtanulták a *Gergely-járás*-t, ami köztudottan nem tartozik a könnyű Kodály-művek közé. Ettől kezdve Kodály folyamatosan kapta az információkat, leginkább olyan kollégáktól és tanítványoktól, akik Tarhoson jártak és gyönyörködtek abban, hogy milyen csodája megy ott az énektanulásnak.

Például a zenei általános iskolák egyik hazai zászlóvivőjeként számon tartott **Nemesszeghy Lajosné Szentkirályi Márta**** (1923–1973), aki már 1947-ben zeneóvodát szervezett és vezetett, majd 1950-ben éppen Békés-Tarhos példáját követve indította el Kecskeméten a Kodály szellemében tanító kísérleti ének-zenei általános iskolát. Az első években még minden esztendőben harcot kellett vívnia az iskola engedélyének meghosszabbításáért, a hatvanas évek elejére azonban már a kecskeméti minta alapján száznál több ének-zenei általános iskola, illetve tagozat létesült az országban. A kecskeméti iskola 1964-ben gimnáziumi osztállyal is bővült – ettől kezdve lett a hivatalos neve: Kodály Zoltán Általános Iskola és Gimnázium –, és Kodály Zoltán nemcsak tanácsokkal látta el rendszeresen Nemesszeghyt, hanem a működési feltételek megteremtésében is közbenjárt. Békés-Tarhoson az énekiskola a kodályi elvet követte – „addig senki ne vegyen hangszert a kezébe, amíg nem tud énekelni.” –, úgyhogy a szolmizálásal a diákok anyanyelvi szinten éltek. Az első hónapokban a hangszeres oktatást kezdetben egyedül Gulyás György végezte és mindössze két szobában zajlott: az egyikben a saját zongoráján, a másik teremben a báró hátrahagyott hangszerén, ő pedig a két „tanterem” között folyamatosan ingázott. Miközben fáradhatatlanul utazott, tárgyalt és lobbizott azért, hogy a következő tanévre teljes tanteszűlete lehessen az iskolának (a tanári névsort lásd külön keretben).

Kerényi Sándor: „Zenetörténet könyv? A háború után négy évvel? Illúzió. Igen ám, de ott volt a rendkívül agilis és nagy tudású Holló Sándor, aki megírta régi Continental, kopogós írógépével, indigóval a zenetörténet jegyzetét. A rendszer az volt, hogy minden osztály számára megvolt az évi tanulnivaló. Az óra után az egyik lánynak odaadta a következő heti anyagrészt, amit az a keményfedelű füzetébe lemásolt, majd visszaadta a gépelt példányt, és a füzetek jártak kézről kézre. No, lett is ebből jó néhány elírás, ami csak a következő órán, a felelésnél derült ki. Ilyenkor derült ki, hogy C. W. Gluck nem *Ifigenia Aulisban*, hanem *Ifigenia Auswitzban* című operát írt. A magasabb osztályokban is komikus kompozíciókat tulajdonítottak Kodálynak; *Jézus és a kufárok* kórusmű átalakult, helyette *Jézus és a huszárok* lett.”****

* A dal a negyvenes évek népszerű slágere volt. Eredetijét egy kubai muzsikus írta, Osvaldo Farrés, a Make Mine Music című 1946-os rajzfilm betétdalaként is elhangzott. Az angol szöveg alapján G. Dénes György írta meg a magyar szöveget, a sláger pedig Fényes Kató énekelte el.

** A szerző interjúja, 2017

*** Nemesszeghy Márta állítólag személyesen Gulyás Györgygtől kért tanácsokat és tanmeneteket, melyek alapján létrehozta a kecskeméti intézményt, amiről azt terjesztették, hogy az országban elsőként alakult meg.

**** <http://tarhos.hu/tarhosi-enekiskola>

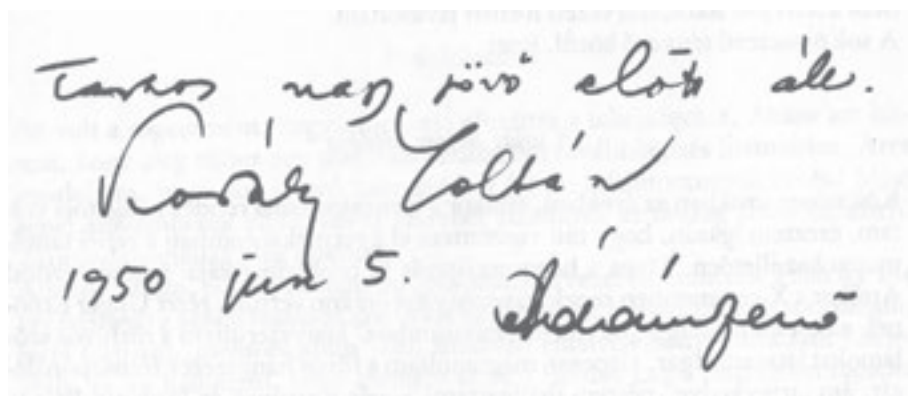
Fejes Antal: „A hatalmas, tarhosi park, a természet közelsége szabadságot adott mindannyiunknak. Gyönyörű vadgesztenyefák, nyárfák, lucfenyők vettek körül bennünket. Az úgynevezett Nagygödörben – ebben a remek akusztikájú természetes amfiteátrumban – rendszeresek voltak a szabadtéri előadások, balladaestek. A szolfézsórákat gyakran a parkban, a fűbe telepedve tartottuk, versenyt daloltunk a madarakkal.”*

Sebestyénne Farkas Ilona: „Azok között a végtelenül egyszerű életkörülmények között rengeteg olyat plántáltak belénk, ami egy életre megedzette az állóképességünket és az akaratomat. Egy tarhosi diák például sosem mondja azt, hogy valamit nem lehet megvalósítani. Nem is váltam később népszerűvé a tanári karban ezzel a hozzáállással. Tarhoson mindenesetre mindent megvalósítottunk, amit csak szerettünk volna. Néptáncscsoprot alakítottunk, magunk hímeztük a blúzunkat, magunk pliszíroztuk a szoknyánkat (ez utóbbi drága dolog manapság). A Zenepavilont a két kezünkkel építettük. Háromszáz méterre rakták le a téglákat, onnan síneket fektetünk, és kis csilléken hordtuk az építőanyagot a helyszínre. Az egyik legjobb akusztikájú terem lett, amit életemben hallottam. Nem csoda, hogy a hazai és külföldi vendégek úgy jöttek hozzánk, mint mézre a legyek. Sokszor reggel szóltak nekünk, hogy ma két tucat szakember jön. Mi meg Békés-Tarhoson csak énekeltünk, csak énekeltünk és ez az éneklet összetartott és máig összetart bennünket. Bárhol kerülünk össze, azonnal van közös nyelv.”**

A Békés-tarhosi énekiskola történetében 1950. június 5-e jelentette a fordulópontot – ezen a napon utazott le oda a Gulyás György kezdeményezését kezdetben ellenző Kodály Zoltán, hogy saját szemével és fülével is meggyőződhessen az ott folyó munkákról. Egész nap ott maradt, be-

* Békés-Tarhos múltja és jövője – beszélgetés F. Pálffy Zsuzsa és Fejes Antal zenepedagógusokkal. *Dombi Józsefné dr. Kemény Erzsébet interjúja, Parlando, 2016/4*

** *A szerző interjúja, 2017*

ült az órákra és feladatokat adott. Hogy mennyire meg lehetett elégedve az ott tapasztaltakkal, mutatja, hogy búcsúzóul azt írta az iskola emlékkönyvébe: „Tarhos nagy jövő előtt áll”***

Ez a látogatás megtette a hatását, már nem csak Békés megye, hanem az oktatási minisztérium is hozzájárult az iskola költségvetéséhez, segítette fejleszteni a hangszerállományt. 1951 szeptemberében pedig a park egyik legszebb részén elkezdődött a Zenepavilon építése. A diákok visszaemlékezései szerint az építőmunkások nagy része kitelepített, internált vagy „osztályidegen” elem volt, vélhetően a jó munkavégzés reményét adott nekik a korábbi szabadulásra. Mindenesetre gyanúsnak tűnt számukra, hogy a „malteros lányok” közül kettő nagyon választékosan beszélt.

1950 nyaratól kezdve Kodály rendszeresen lejárt Békés-Tarhosra, és onnantól a zeneiskolán tartotta a szemét, miközben a diákok rendszeresen jártak fel Budapestre köszönteni őt a születésnap koncerteken. 1953. május 1-jén pedig a védnökséget is elvállaló Kodály Zoltán jelenlétében avatták fel a tarhosi Zenepavilont, aki az ott elmondott beszédében már nyilvánosan is elismerte, hogy 1946 őszén tévedett: Gulyás Györgynek volt igaza, amikor létrehozta ezt az énekiskolát.

Alig egy évvel később az akkori párt- és állami vezetők épp Kodály egyik 1947-es nyilatkozatára hivatkoztak, amikor a szakma egyöntetűen felháborodott az énekiskola váratlan és érthetetlen bezárásán. Kodály ugyanis ak-

*** <http://tarhos.hu/tarhosi-enekiskola>

Kodály avatóbeszéde a Zenepavilon átadásánál, 1953. május 1.

(Gulyás György: *Bűneim... bűneim?*, Békés Város Tanácsa, 1988, 87–88. o.)

„Kedves Hallgatóság! Most hét éve hallottam először életemben Tarhos nevét. Akkoriban a Művészeti Tanácsnál szolgáltam a közt. A kultuszminister átküldött egy beadványt véleményezés végett a Tanácshoz. Bizonyos Gulyás György kérte, hogy itt, ezen az elhagyott birtokon egy ilyen iskolát létesítsen. Szabályszerűen kiadtuk szakembereknek véleményezés végett. Ezeknek írásban bejött véleményét megtárgyaltuk, és azt terjesztettük a közoktatásügyi miniszter elé, hogy az intézet felállítását nem javasoljuk.

Miért? A felmerült vélemények közül egy párra emlékszem. Azt mondták egyesek, hogy nem jó ilyen félreeső helyen ilyen intézetet létesíteni. Zeneileg nem kapnak eleget, nincs elég élményük. Nevelés szempontjából pedig a zárt helyen könnyen félrenevelhetik az embereket. Meg aztán elsőbbségi szellem is kifejlődhet bennük. Az sem látszott kívánatosnak, hogy az ország szélén legyen ilyen iskola. Ezer ilyen kifogás merült fel, amelyek – mint látjuk – nem haltak el teljesen, hanem 7 év után újra felütik fejüket, majdnem ugyanazon szavakkal.

A Művészeti Tanács 1946-ban nem látta még tisztán, hogy miféle koncepció az, ami a népnek a zenéhez való közeledését legjobban szolgálja. Azt mondta,

hogy ilyen speciális intézetre nincs szükség. Azonban ebbe Gulyás nem nyugodott bele, és a Tanács véleménye ellenére mégiscsak létesített egy intézetet. Még azt is elmondhatom a Művészeti Tanácsról, hogy akkor arról volt szó, hogy a festők romba dőlt műtermeit felépítsék, zenészeknek hangszert, egy csomó embernek lakást adjanak, írónak kávé, ami nélkül nem tudnak írni. Távolabbi célt nem láttak meg.

Mikor aztán néhány év múlva megtudtam, hogy az intézet mégis meglelt és működik, akkor idejöttem megnézni, hogy mit csinálnak. Akkor beláttam, Gulyásnak volt igaza és nem nekem.

Miért volt igaza? Mert meglátta, hogy ez a leghatásosabb eszköz, és talán az egyetlen módja annak, hogy végrehajthassuk azt, amit az új idők és a felszabadulás óta felmerült eszmék követelnek: a népet a műveltség szintjére emelni. Sztálin hirdette: minden egyes embert, munkást és parasztot művelt emberré akarunk tenni. A zenében a nép már előre megfizetett azért, amit kapni fog. Zenéjét már előbb átadta nekünk. Ezt mindnyájan éreztük, csak nem tudtuk, hogy nekünk a zenét vissza kell adni a népnek. Tehát amint mondtam, egy ilyenfajta iskola a leghatásosabb eszköz erre, mert összeszedi az ország minden részéből (még néhány ilyen iskola kellene) azokat, akik va-

lamilyen zenei tehetséget mutatnak. Az itteni nevelés ellátja őket a felszereléssel, amelyre egy zenésznek szüksége van, és amit másképpen semmiképpen sem lehet elérni, mert ha községben vagy városban van az iskola, oda nem juthatnak el, csak a helybeli polgárság gyermekei. És itt más szempont is vezet: a periféria adja vissza a központnak, amit tőle kapott.

A mi zenekultúránk meglehetősen félkultúra volt, egypár ragyogó kivételtől eltekintve abból állt, hogy a férjhez menendő lányok egy kis zongorabillegést is tanultak, és ezzel növelték férjhez menési esélyüket. Semmi köze nem volt az énekhez. Mi már akkor kitűztük célul, hogy egész zenekultúránkat átállítsuk énekszerű alapra, vagyis: ne vegyen hangszert a kezébe senki, aki előzőleg nem tanult meg valamennyire énekelni. Az ének a zenélés lelke a hangszeren is. Sok nagy zenész hangsúlyozza ezt. (Bülow: »Aki nem tud énekelni, az ne is nyúljon zongorához.«)

A tarhosi iskola az egyetlen ez idő szerint, amely énekalapból indul ki, és ezzel a zenei műveltséghez rendíthetetlen alapot ad. Ahol hangszerezéssel kezdődik és végződik a zenei nevelés, csak felületes ál-zenekultúrát ad. Ebben látom Tarhos fontosságát és jövőjét.”

kor még azt mondta, hogy „azokból a gyerekekből, akik nagy startbeli hátránnyal indulnak, a parasztok, munkások gyermekeiből egy generációváltáson belül nem lehet művészeket nevelni. Gondoljunk azokra a mérnökökre, orvosokra, akik gyermekkorukban nem szívták magukba a terminológiát, az észjárást, azok csak kínlódva lehetnek jó orvosok, mérnökök, és soha nem lesznek köztük olyanok, akik szárnyalni, alkotni tudnak”.

De Kodály az idézett tévedését ekkorra már réges-rég korrigálta. 1954 tavaszán a *Tricinia* megjelenésekor például azt nyilatkozta (miként az olvasható a zenére nevelő, tudományos és publicisztikai írásainak gyűjteményében):

„Próbát tettem egy kis háromszólamú darabbal három iskolában. Teljesen hibátlanul csak Tarhoson énekelték el

első látásra. Pécssett már némi akadozással, leghátul kullogott a budapesti zenei gimnázium.”*

Kodály utoljára 1954 februárjának végén látogatott le Tarhosra, ahol órákat látogatott és kéziratból énekeltette a tanulókkal a legújabb szolfézs gyakorlatait. A zongoránál ülve dallamokat is diktált, melyeket a diákoknak le kellett írni, és visszaemlékezések szerint ezt követően jelentette ki, hogy „no, magukból nem lesznek zenei analfabéták, mert írni is, olvasni is tudnak”.

A Békés-tarhosi énekiskolát végül 1954 nyarán egy népművelési miniszteri rendelettel szüntették meg, hivatalosan anyagi nehézségekre hivatkozva.

* Kodály Zoltán: *Visszatekintés 1-3.*, Argumentum Kiadó, 2007

Sebestyénné Farkas Ilona: „Nem ez volt az igazi oka. Mondták azt is, hogy messze van a várostól. Én viszont úgy gondolom, az illetékesek szemében nagyobb szálla volt az, hogy becsületes magyar szellem uralkodott az iskolában, túlságosan jó ideológiai nevelést kaptunk, és példás közösséget teremtettünk. Akik itt tanultak, azoknak egész életére kihatott a zene. S azok számára is fontos maradt, akik más pályára kerültek.”*

Kodály amúgy vélhetően 1950 őszén figyelt fel először az akkor tizenhat éves Mona néniére. A kastély halljában egy nagy reneszánsz székben ülve hallgatta, ahogy a köré törökülésben

Kodály Zoltán látogatása 1950-ben Békés-Tarhoson (Kodály mellett jobbra Gulyás György)

odakuporodó diákok népdalokat énekelnek neki. Később megkérdezte tőlük, ismerik-e a *Tavaszi szél* kezdetű dalt, de annak nem azt a változatát, amelyik „vizet áraszt”, hanem azt, amelyik „utat szárazszt”. Nem ismerték. Mire Gulyástól elkérte Ádám Jenő iskolai énektanítási gyűjteményét (akkoriban más nem volt), fellapozta benne a Bartók által gyűjtött gyergyóremetei népdalt. Megkérdezte, ki olvas a legjobban lapról, és miután a többiek Farkas Ilonát szavazták meg, Mona néni először díszítő hangok nélkül, majd díszítő hangokkal énekelte el – Kodály látható megelégedettségére. Vélhetően ekkor jegyezte meg őt magának először.

Másodszorra 1953 áprilisában találkoztak személyesen, amikor Tarhosról felutazhatott egy delegációnyi diák Budapestre, a Zeneakadémiára, hogy az úgynevezett konzervatóriumi nyílt hét keretében körbenézhessenek. A legendás 18-as teremben éppen akkoriban zajlott a szolfézsverseny, ahol Bartók Béla *Senkim a világon* című művét kellett a diákoknak szolmizálva elénekelni.

* Mona néni mosolya – beszélgetés Sebestyénné Farkas Ilonával. *Borzák Tibor interjúja, Szabad Föld, 2005. szeptember 16.*

Sebestyénné Farkas Ilona: „Nem könnyű darab, öt b lejegyzésű, de mi akkoriban már fejből tudtuk az egész Bartók-kötetet. Gulyás György erősen fejlesztette a memóriánkat, aminek különösen akkor vettem hasznát, amikor népdalokat gyűjtöttem, hisz a helyszínen nem lehet megkérni az énekestől, hogy az adott dallamot kétszer énekelje el, hanem gyorslejegyzést kellett végezni, amit még aznap korigáltam, majd áttem bárki számára értelmezhető lejegyzési formába. Szóval szóltunk Gulyás Györgynek, hogy jelezze Kodálynak, majd mi megmutatjuk! De ő azzal hátrított, hogy ennek a versenynek korábban volt egy írásbeli fordulója is, és nem lenne igazságos, ha mi csak itt kapcsolódnánk be. Viszont néhány nappal később az ő jelenlétében avatták fel Tarhoson a két kezünkkel épített Zenepavilont, előtte két nappal Kodály leutazott és velünk is megcsinálta ugyanazt a zenei diktálást, amit korábban a zeneakadémistákkal. Két diáknak lett teljesen hibátlan: az azóta sajnos elhunyt Tóth Bélának és nekem. A Zenepavilon avatása után pedig búcsúzóul csak annyit mondott: »Akkor ősszel találkozunk a Zeneakadémián!«. És 1953 szeptemberében valóban elkezdhettem tanulmányaimat az ország első számú zenei főiskoláján.”**

** A szerző interjúja, 2017

Kodály bűvöletében (Zeneakadémia, 1953–1958)

Mona néni felvételi je a Zeneakadémiára lényegében formális volt, a két vizsgáztató, Szabolcsi Bence és Bartha Dénes egyaránt pozitívan álltak hozzá. Mikor megkérték, hogy énekeljen el nekik egy Beethoven-témát, ő egyből belekezdett az Ötödik szimfónia második tételébe. Mire Bartha nevetve félbeszakította, hogy „Kedves Ilonka, nem zavarja, hogy ez egy lassú tétel?” Merthogy Mona néni annyira bizonyítani akart, hogy bizony megkocskáztatott egy ügetős tempót.

Kodály Zoltán és Farkas Ilona 1954-ben a Zeneakadémián

A Zeneakadémia zenetudományi-népzene tanszakán akkoriban családi hangulat uralkodott, hisz mindössze öten jártak oda: a harmadévesek közül Olsvai Imre, Sárosi Bálint és Tóth Margit, a másodévesek közül Vikár László – ráadásul mindannyian második diplomaként tették ezt –, míg Farkas Ilona volt az egyetlen, aki érettségi után került oda. Ráadásul Kodály nemcsak odahívta, hanem később is rajta tartotta a szemét. Miként Mona néni egyik, édes-

anyjának írt levelében megfogalmazta: „Nagyon boldog vagyok, mert kitűnő társaságra találtam a népzészekben, minden téren. Ők is nagyon megszerettek, és úgy élünk, mint a testvérek, akiknek Kodály az édesapja.”.

A népzene tanszék öt hallgatója két-három hetente szakmai gyakorlatként vidékre járt gyűjteni, és Kodály mindkinek személyre szóló konkrét feladatot adott. Meg-

nevezett egy adatközlőt, hogy nézzenek utána, él-e még, tudja-e még, ha igen, miként tudja. Akkoriban Erdélybe még nem utazhattak, így Magyarországot járták. Mona néni kezdetben Olsvai Imrével elsősorban somogyi falvakba látogatott el, például felkeresték id. Kapoli Antalt, a híres somogyhárságyi fafaragót, aki nemcsak a hosszúfuruglák mestere volt, hanem a maga dűnnyögő hangján értékes dallamokat énekelt nekik.

A hallgatóknak Kodály nem mindig adatközlőket ajánlott, hanem esetleg egy-egy dallamot, Mona néniék meg a

Bartha Dénes (jobbról a második) tanár úr óráján.

A zongoránál Horváth József, mögötte Somfai László, félig takarásban pedig Pernye András

helyszínen előénekeltek azokat, mintegy provokálva a népi énekeseket. És hát sokszor nagy hasznát vették a gyors lejegyzési technikának, hisz amikor betévedtek egy lagziba, ahol csak úgy dőltek a jobbnál jobb dalok, a hangulat hevében mégsem mondhatták az énekeseknek, hogy „ugyan, énekeljék el még egyszer”.

Sebestyén Farkas Ilona: „Csodálatos gyűjtéseken vettem részt Olsvai Imrével, igazi élményt jelentett, ahogy kapcsolatot teremtett a falusiakkal. Ahogy szerényen megjelenve, a helyzetbe beilleszkedve szinte azonnal szóra tudott bírni bárkit, akkor is, ha először találkozott vele. Amúgy már Békés-tarhosi diákként is jártam gyűjtésen, Sík Ferenc és Náfrádi László vitt magával a tőlünk nem messze lévő Vésztőre, ami híres cigány folklórfészeknek számított akkoriban. Eredetileg cigány lakodalomba tartottunk, de cigány temetés lett a vége, igaz, náluk mindkettő mozgalmas esemény. Úgy bejötték az éneklésbe, hogy az árokparton ülve ránk sötétedett, Sík Feri zseblámpával világította nekem a kottapapírt, én meg egymás után jegyeztem le a dalokat, írtam le fonetikusán a cigány szövegeket. Rettenetesen élvezték, hogy – mint egy élő magnetofon – mindjárt vissza is éne-

Kodály Zoltán (balra mögötte Farkas Ilona) és Gulyás György 1953. május 1-jén, a Békés-tarhosi Zenepavilon avatásán

keltem nekik. Rengeteg olyan dalt írtam le akkor, ami aztán bekerült Csenki Imre gyűjteményébe.”

A Zeneakadémián egy idő után Mona néni már önállóan is végezhetett gyűjtéseket, Somogy helyett épp ellenkező irányba, Északkelet-Magyarországra indult, a Kisvárdához közeli Ajakra. Méghozzá repülőgéppel. Merthogy akkoriban a Népművelési Intézet intézte a kiküldetéseket, és engedélyezték, hogy az országon belül a kétfedeleles közlekedési eszközt is igénybe vegyék. Úgyhogy előbb elrepült Nyíregyházára, onnan meg busszal Ajakra, ahol egy tanító házaspárnál lakott és az ő segítségével jutott el az adatközlőkhöz. Kodálytól ezúttal előzetesen nem ka-

Farkas Ilona első önálló gyűjtésén, egy ajaki lakodalomban, népviseletbe öltözve

pott neveket, de tudta, hogy ez a vidék gazdag folklórlelőhely, nyelvi és zenei szempontból egyaránt.

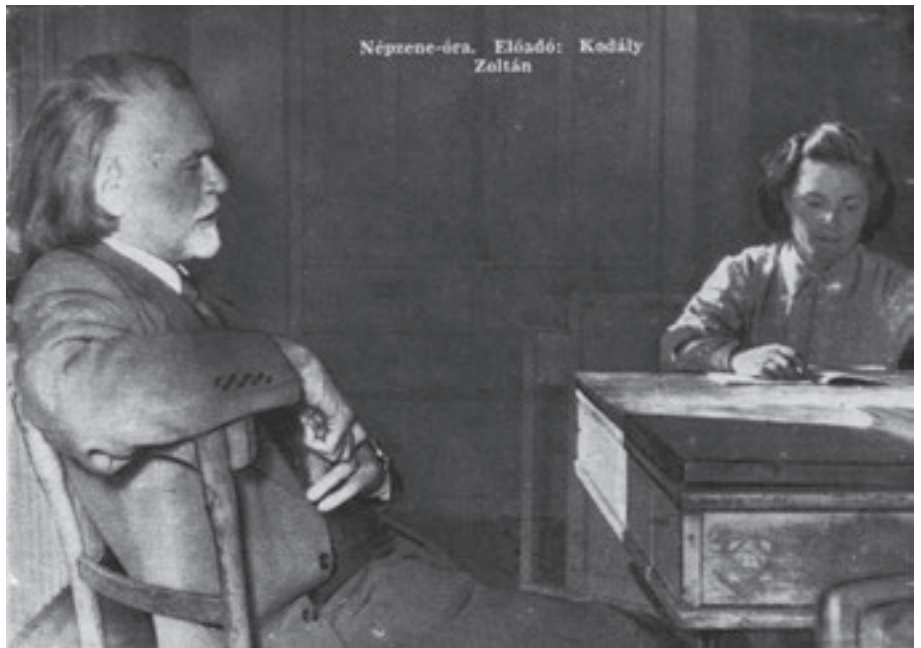
Ráadásul sikerült egy lagzit kifognia, alig győzte lejegyezni a dallamokat, közben pedig maga is beállt táncolni a sokadalomba. Olyannyira, hogy az egyik vehemens legény kést rántott miatta, merthogy túlságosan komolyan vette a lekérősdit. Szerencsére csak kakaskodott, személyi sérülés nem történt. A lagziban Mona néni beöltöztették helyi pártás népviseletbe, az arról készült fotók láttán Ko-

dály csak annyit mondott: „hát, magának ez jobban áll, mint a városi választás”.

Sebestyén Farkas Ilona: „Ez a tanszak igazi csodavilág volt. Miközben jártunk az akkor még a Hungária körúton lévő Néprajzi Múzeumba Lajtha Lászlóhoz népzene lejegyzésre. Újabb fantasztikus iskola. Ráadásul Lajtha igyekezett anyagilag is segíteni rajtam, megbízott, hogy neumákról, azaz középkori kottaképekről írjak át dallamokat az aktuális zsolttárkiadáshoz (szerkesztő: Csomasz Tóth

Kálmán). Vargyas Lajos fonográf-lejegyzésre tanított és nagyon ösztökélt arra, hogy a rokon népek gyűjtéseinek feldolgozásával foglalkozzak. Rajta keresztül találkoztam Rajeczky Béni bácsival is, akinek úgy mutatott be, mint »politikailag megbízható«. Ami esetemben pont az ellenkezőjét jelentette, mint akkoriban, azaz hogy nyugodtan beszélhettem előttem. Béni bácsi később aztán meg is bízott egy fontos feladattal: fonográfról átjatszott felvételeket kellett megtisztíttatnom a washingtoni Kongresszusi Könyvtárban. A férjem ugyanis az elsők között kapott Ford-ösztöndíjat, fél évre rá engem is kiengedtek utána. Bevittem a felvételeket a könyvtárba, ahol közölték velem, hogy a zajokat ki tudják ugyan szűrni, de ezáltal maga a felvétel is halványabb lesz. Telefonáltunk Béni bácsinak, aki közölte, mindenképpen tisztítsák meg, úgy jobban tudják használni. Azóta akárhányszor elmegyek rehabilitációs kúrára Pásztóra (évente három hétre), minden alkalommal meglátogatom az emlékszobáját.”*

Kodály Zoltán nemcsak szakmailag, hanem emberileg is támogatta a tanítványait, és fontosnak tartotta az egészségüket. Az évváró beszédeiben sem arra biztatta őket, hogy a nyáron sokat szolmizáljanak, hanem hogy ússzanak, kiránduljanak, minél több időt töltsenek a természetben. És ha szükségét érezte, anyagilag is segítette őket.

Kodály Zoltán és Farkas Ilona 1954-ben

Olsvai Imre: „Egy másodéves leányzó elment többször vért adni, hogy egy új sálat, kalapot vagy muffot vegyen magának. Hiába mondtam, ne tegye, vékony alkat. Aztán karácsony körül megismétlődött, úgyhogy »ördögi tervem« támadt: írtam Kodálynak, Lajthának, Bartha Dénes tanszékvezetőnek és a tanulmányi osztály vezetőjének egy levelet, amelyben kértem őket, hassanak oda, hogy ez a kislány többet ne adjon vért, mert az egészsége fog rámenni. És rám már nem hallgat.”**

Sebestyén Farkas Ilona: „Kodály beszállított a liftbe, a harmadik emeleten kiszálltunk, és közben keményen megszidott. »Hogy gondolja ezt? Vegye tudomásul, hogy ezután csak nekem adhat vért!« Ami azt jelentette, hogy időnként egy borítékot a kezembe nyomott (amiben jóval több volt, mint az egy havi ösztöndíjam), és csak annyit mondott, hogy »most vettem egy deci vért«. Sokunkat támogatott ilyen formában is, és mindezt roppant szerényen tette. Aztán később, mikor férjhez mentem és nem volt lakásunk – még a Zeneakadémia diákszállójáról mentem el szülni –, mondtam neki, lakáskérvényt szeretnék beadni, és legyen szíves támogassa ezt az aláírásával. Mire csak annyit mondott a foga közt, »mit gondol, számít ezeknek az én aláírásom? Vegyen magának egy lakást, és kifize-

* A szerző interjúja, 2017

** Az idézet a Magyar Televízió 2004-es *Mona néni* című portréfilmjéből való. Szerkesztő: Sebő Ferenc.

tem.« Így jutottunk hozzá az első szerény tanácsi szoba-konyhás lakásunkhoz a Százados úton. Akkoriban a tanácsi lakásokat hivatalosan készpénzért lehetett megvenni. Nem tudom, mennyibe került, mert az egészét Kodály intézte. Míg én a kórházban szültem, addig az akadémiai társaim – Sapszon Ferenc, Csík Miklós, Zámbó István és Erkel Tibor – meszeltek, festettek, takarítottak. Úgyhogy 1957 augusztusának végén Mártival már egy lakható lakásba érkeztünk meg.”*

„Magának ez jobban áll, mint a városi ruha” – mondta Kodály Zoltán, miután meglátta az ajaki gyűjtésén népviseletbe öltözött Farkas Ilonáról készült fényképet

Kodály ekkor már két éve nyugdíjban volt, és távozása után a népzenei szak is megszűnt a Zeneakadémián. Így

Mona néni a második év befejezése után a középiskolai énektanár és karvezetői tanszakon folytatta tanulmányait. Kodály ugyanis meggyőzte őt, hogy Magyarországnak olyan zenetanárookra van szüksége, akiknek vannak népzenei gyökereik, és azt nem muzeális tárgyként, hanem élő hagyományként adják tovább. „Ígérje meg, hogy nem megy el múzeumban üldögélő zenei adminisztrátornak, hanem tanítani fog” – köszönt el tőle a Körönd sarkán. Mona néni kezet adott rá. És ezt az ígéretét azóta is betartotta. Mona néni és Kodály különleges kapcsolatát persze mindenki ismerte az évfolyamon, úgyhogy amikor 1955 decemberében a *Zrínyi szózata* bemutatóján a diáktársak Kodály-partitúrákat bízta rá, hogy írassa alá vele, az ősz mester megkérdezte: „ez mind forradalmár?”. Majd miután ő bólintott, ellátta őket a szignójával. Mona néni értelemszerűen meghívta Kodályt az évfolyam diplomakoncertjére is, amelyet 1958 júniusában tartottak. Miként később mesélte: „Nagy boldogság volt úgy vezényelni, hogy ő ott figyelt a tanári páholyban. Miközben a lányomat ki kellett vinni a tereméből, mert tíz hónaposan ott ült az apja karján, és mikor meglátta, hogy felmegyek a színpadra, sűrű zokogásban tört ki.”**

Sebestyén Márta: „Kodály Zoltán, Bartha Dénes, Szabolcsi Bence, Molnár Antal, Harmat Artúr, Szőnyi Erzsébet, Bárdos Lajos – többek között ilyen mesterek szavait hallgatta anyukám a Zeneakadémián, úgyhogy szoktam is mondani, hogy már születésem előtt kilenc hónapot elvégeztem ott. Ezen az időközben elhíresült diplomakoncerten pedig nyilván azt nehezményeztem, hogy anyukám ahelyett, hogy hozzám sietne, felment a színpadra és ott egy csomó idegen ember előtt vezényel. Úgyhogy sírva fakadtam, ezért ki kellett vinni, és a mózeskosárban a ruhatárba leadni. Miközben a szünetben anyukám a kabátok között megszoptatott. A ruhatáros nénik hosszú éveken át mesélték megghatottan nekem ezt a jelenetet” .***

* A szerző interjúja, 2017

** A szerző interjúja, 2017

*** Az idézet a Magyar Televízió 2004-es *Mona néni* című portréfilmjéből való. Szerkesztő: Sebő Ferenc.

Hunyadi-korszak (1958–1980)

Kodály Zoltánnak köszönhető az is, hogy Mona néni a Zeneakadémia elvégzése után a zuglói Hunyadi János Ének-zenei Általános Iskolába került. Ott, ahol két évvel korábban a zenei tagozatot a magyar zenepedagógia, különösen az általános iskolai zeneoktatás egyik kimagasló, nemzetközileg is elismert alakja, **Szabó Helga** (1933–2011) indította el, és amikor Kodályhoz fordult, hogy ajánljon neki munkatársat, ő a frissen végzett Mona nénit javasolta neki.

A zuglói Hunyadi János Általános Iskola II. B. osztálya, 1960

„Nekem nem mondták, hogy ez terhes!” – háborodott fel az iskola akkori igazgatónöje, amikor 1958 szeptemberében az éppen második gyermekét, Zoltánt váró Mona néni felkereste azzal, hogy az oktatási hivatalból ide küldték énektanárnak, és e kellemetlen antré után mindent meg is tett azért, hogy mielőbb megszabadulhasson tőle.

Sebestyén Farkas Ilona: „Az igazgatónő még a hároméves Mártikát is lekáderezte. A tanári szobában éppen arról beszélgettünk, hogy az embereknek két nagy csoportja van, amelyik általában megmondja az igazat, a részeg és a gyerek, mire a nő provokálni kezdte a lányomat. »Mártika, szép vagyok?«, kérdezte tőle, mire Márti végignézte, és csak annyit mondott, hogy »nem«. Erre az igazgatónő megmutatta neki a nagy kékköves gyűrűjét. »És ez szép?« »Ez igen«. Úgyhogy Mártika ösztönöségéből jelesre vizsgázott. Az igazgatónő amúgy semmilyen szempontból nem fogadott a kegyeibe. A tanári értekezleteket például az ünnepek előtt mindig úgy szervezte, hogy lehetőleg az anyák és feleségek – akiknek lett volna ilyenkor mit tenni otthon – ne tudjanak időben hazamenni. Egyszer például nagypéntekre tett egy megbeszélést, és bár a tantestület nagyobb része őrizte a hitét, a többiek nem mertek szólni. Én azonban ekkor felálltam, hogy ez még-

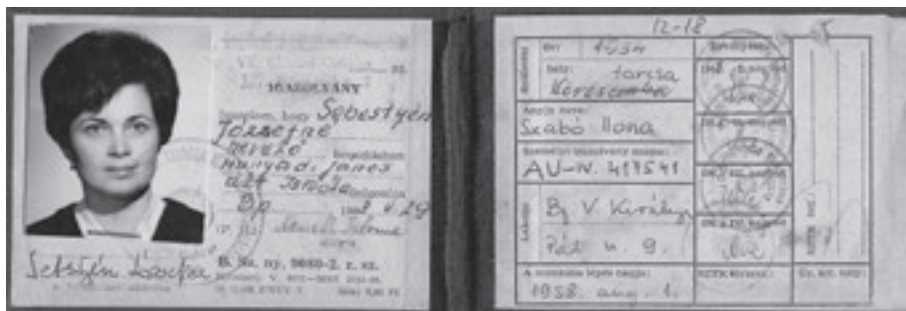
iscsak mekkora disznóság... Évekig nem kaptam jutalmat utána. Az igazgatónőnek viszont azt el kellett ismernie, hogy Helgához és hozzám folyamatosan jöttek a hazai és külföldi vendégek. Maga Kodály Zoltán is egészen 1967-es haláláig hozta hozzánk a szakembereket.”*

A Hunyadi János Ének-zenei Általános Iskolában Szabó Helga foglalkozott a felső tagozattal, Mona néni az alsókkal. Egykori tanítványai közül pedig legalább tizenöt-en énekelnek a 2006-ban alakult Hunyadi Véndiák Kórusban. A jól vezetett énekoktatás ugyanis az emberek felnőtt életére is kihat, hisz amit gyerekkorukban megszerettek, azt később is szeretnék megkapni. Annak ellenére, hogy az egykori tanítványok zöme megmaradt jó értelemben vett műkedvelőnek és zeneszeretőnek.

Sebestyén Farkas Ilona: „Helga szenzációs pedagógus és ember volt. Ahogy megérkeztem, rögtön kórusba szerveztem a kicsinyeket, Helga a nagyokat, és nagyon jól tudunk együtt dolgozni. Sokszor meglátogattuk a gyerekekkel Kodályt a születésnapján. Kisebb kamarakórust állítottam össze, azzal mentünk köszöntőbe. Mindig a leg-

* A szerző interjúja, 2017

nagyobb szeretettel fogadott bennünket, a végén már Sárka volt mellette, ő kedveskedett nekünk. Emlékszem, ahogy Kodály a második feleségének bemutatott bennünket: »kitűnő kolléganők, sokat tanulhatsz tőlük.« Imádtam a kicsiket. Mint a szivacs, úgy szívta magukba mindent. Épp a múltkor meséltem a *Háry János*-sal kapcsolatban valakinek, hogy ez a mű akkor még tananyagnak számított a zenei általánosban. Amikor először – mindenfajta kommentár nélkül – lejátszottam a kicsiknek a *Kezdődik a mese* című tételt, az egyik hosszú copfos lány felállt, hogy »jé, Mona néni, ahogy Háry egyre nagyobbakat hazudik, úgy egyre több hangszer szólal meg.« Ő ezt is észrevette. Szóval rendkívül hálás vagyok Kodálynak, hogy erre a nem minden nehézség nélküli, de gyönyörű pályára állított.”*

Akkoriban évfolyamonként sokszor hat párhuzamos osztály működött a Hunyadiban, így Mona néniéknek volt kik közül válogatni. A Kicsinyek Kórusában minimum hatvan gyermek énekelt egyszerre, de volt olyan időszak, hogy nyolcvanan. Egyfelől nehézséget is okozott a folyamatos fluktuáció, hisz az énekkar egy része – ahogy jöttek az elsősök, a negyedikesek pedig egy osztállyal feljebb léptek – minden évben kicserélődött, másrésről meg állandóan megújuló energiát is jelentett. Miközben később – amikor Szabó Helga távozását követően a felsősök is Mona nénihez kerültek – már arra is oda kellett figyelnie, hogy a hetedikes-nyolcadikos lányok szintén mutálnak, bár ezt nem olyan látványosan teszik, mint a fiúk, és ezért óvatosan kell terhelni, foglalkoztatni őket.

Sebestyén Ilona: „Egyfajta fátyolosság van a hangjukon, és különösen a középlágéban nem szabad erőltetni az éneklést. Ilyenkor pihenteti kell őket, és elmagyarázni nekik, hogy ez nem büntetés, csak szeretném megvárni, hogy megnyugodjon a hangjuk, míg eldől, hogy szopránok vagy altok lesznek. Nyolcadikig ezen szinte mindannyian túlesnek, így a gimnáziumok már

kész, kiképzett hangokat kaptak tőlem. Én sokat szomorodtam azon, hogy a középiskolák mennyire nem tudtak élni ezzel a lehetőséggel már akkor sem. A gyerekek sokszor panaszkodtak nekem, hogy mennyire vágynak vissza. Hogy az általános iskolában még igazi közösségként énekeltek, a gimnáziumban viszont a többség már inkább a továbbtanulására koncentrált, és nem annyira fontos neki, hogy kórusban szerepeljen. Főleg, ha a kedves szülő is azt mondogatja, hogy inkább tanuljon helyette. Nem tudván, milyen élményektől fosztja meg ezzel a gyermekét.”**

A Kicsinyek Kórusa repertoárjának összeállítását – különösen a hatvanas években – értelemszerűen erősen meghatározta az aktuális kultúrpolitika. Bár annak gerincét mindig is Bartók és Kodály művei alkották (meg persze Szőnyi Erzsébet és Bárdos Lajos szerzeményei), egészen a nyolcvanas évekig nem lehetett kikerülni a tisztán mozgalmi dalokat. Például azokat, amelyeket a szegény paraszti családból származó, a munkásmozgalomba már 1922-ben bekapcsolódó Szabó Ferenc szerzett, sokszor a legegységesebb prozódiai szabályokat is felrúgva. Sokáig kihagyhatatlan műnek számított tőle *A hősök emlékezete*, mely kezdő sorának („Nem lapuló henye had volt, hősi csatára kiálltak”) dallamában óhatatlanul összecsúszott a „ló” és a „henye”, és az ilyen esetekben bizony a zenepedagógusoknak kellett megoldaniuk, hogy a megfelelő helyekről levegyék a hangsúlyt, amitől a szöveg torzul. Ebben az időszakban születtek Balázs Árpád legjobb művei, aki színvonalas verseket használt fel a darabjaiban és nagyon értett a gyerekek nyelvén. Mona néni kifejezetten jó viszonyt ápolt vele, több Balázs-művet épp a Hunyadi gyerekkórusa mutatott be elsőként. Az állandó repertoáron mintegy húsz-harminc mű szerepelt, melyeket az is-

* A szerző interjúja, 2017

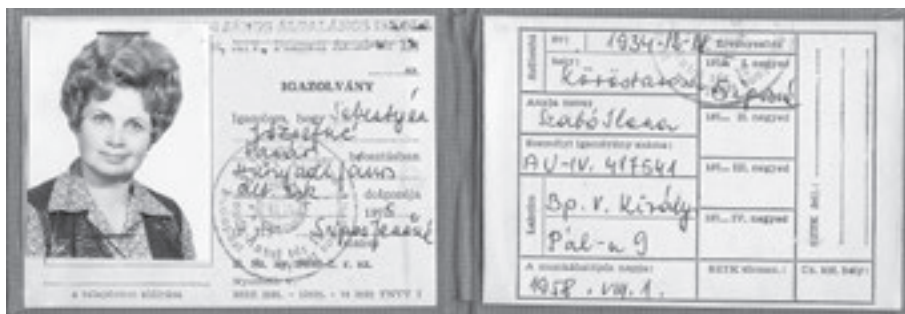
** A szerző interjúja, 2017

kola kórusai szinte próba nélkül bármikor elő tudtak adni. Emellett évi négy-öt új darabot is megtanultak.

Sebestyénné Farkas Ilona: „Mozgalmi dalokat mindig kellett tudnunk, ha az ember nem vitt legalább egy ilyen a

kórusversenyre, akkor esélye sem lehetett. De azért igyekeztem azon belül a minőségig kiválasztani. Előfordult olyan is, hogy az énekórán az egyik közismert egyházi kórusmű világi szöveggel került bele az énekkönyvbe, én meg elénekeltem a gyerekekkel az eredetit. A szülők meg otthon örültek, hogy az énekórán legalább egyház-zene történeti ismeretterjesztést is végeztem. Tehát annak ellenére, hogy viszonylag meg volt kötve az ember keze, mindig lehetett találni kiskapukat. Miközben Bartók kórusművei közül az összes gyerekeknek valót elénekeltek. A *Párnás táncdal*-t nyilván nem, mert annak szimbolikáját csak a felnőtt nők értik. Kodály kórusművei közül is vannak olyanok, amelyek nem gyerekeknek valók. Például a *Csalfa sugár*, amelyet amúgy lánykórusnak már tanítottam. »Kis bokor, ne hajts még / Tél ez, nem tavasz / Kis lány, ne sóhajts még / Nem tudod, mi az. / Bokor új hajtását / letarolja fagy / Lány kora nyílását / bú követi, nagy. / Szánám a bokorkát / lomb- s virágtalan / s a lányt, a botorkát, / hogy már oda van!« Ennyi az egész vers, de ahogy ezt Kodály felrakta, az fantasztikus. Meg ahogy a végén sóhajtásszerűen ismétlik, »hogy már oda van!«. A fiamnak, aki a Hunyadi Véndiák Kórusban basszus szólámat énekel, és az ember azt gondolná, hogy inkább a férfiasabb művekre vevő, mindig könnybe lábad a szeme, mikor ezt a művet hallgatjuk. »Anyá, ennek olyan mély mondanivalója van, hogy nincs az az erkölcsi prédikáció, ami ezt ki tudná fejezni.«**

A Hunyadi János Ének-zenei Általános Iskola színvonalát mutatja, hogy a különböző országos minősítő versenyekről (mint amilyen például az Éneklő Ifjúság) rendre arany oklevéllel tértek vissza. Legyen szó akár a Kicsinyek Kórusáról, akár a nagykórusról, akár a kamarakórusról.

Miként a hetvenes évek derekától minden évben megrendezett Békés-tarhosi Zenei Napokon a kórusok versengésében is ők diadalmaskodtak 1978-ban, pedig olyan erős konkurenciájuk akadt, mint a szintén egykori tarhosi diák, **Ceszka Edit** (1935-1991) vezette rákospalotai Rädä Barnen Általános Iskola kórusa. 1975-ben aztán Szabó Helga úgy érezte, megérett számára az idő a változásra, és bejelentette, hogy a továbbiakban az óbudai Mókus utcai Általános Iskolában tanít (itt végül 1986-ig maradt, majd a következő tíz esztendőben az ELTE Tanárképző Főiskola docense és tanára volt), így a felsősök kórusa is Mona néni-re maradt. Ekkoriban Kocsár Miklós felesége, Herboly Ildikó karvezető-zenetanár volt a tanfelügyelő, aki – kicsit a szülőket is megnyugtatóan, hogy Helga távozása után változatlanul jó kezekben marad az iskola kórusa – meghívta őket a Bartók halálának harmincadik évfordulójára szervezett zeneakadémiai nagykoncertre. Több iskolai kórus vett részt ezen az eseményen, mindegyik kapott egy-egy Bartók-kórusművet, a Hunyadit vezető Mona néni a *Senkim a világon*-t és a *Legénycsúfoló*-t kapta. Az egyik előzetes karvezetői megbeszélésen felvetette, mi lenne, ha mindegyik kórus a maga műve előtt – amolyan bemelegítésként – egy Bartók által gyűjtött népdalt énekelne.

Sebestyénné Farkas Ilona: „Az ötletemet szerencsére elfogadták a karvezetők. Volt, aki a zongorakíséretes dalok közül választott, én Bartók jobbágytelki gyűjtéséből a *Megállj, megállj, te kis madár* kezdetű népdalt vettem elő, és miután előadtuk, olyan vastapsot kaptunk, hogy annak hatására a kórus egészen másként énekelte a Bartók-művet. Azóta hiszem, hogy az egyszólamú népdallal – jó válogatásban, jó összeállításban – ugyanolyan sikert lehet aratni, mint a veretes kórusművekkel.”**

* A szerző interjúja, 2017

** A szerző interjúja, 2017

A feleség és családanya

(Sebestyén József, Márta, Zoltán, Csilla)

„A zene anyukámhoz kötődik. Sokat zongorázott otthon és minden nap elmesélte, hogy mit tanított a kórusának. A gyerekeinek, ahogy ő mondta. Mi voltunk az otthoni gyerekei és volt neki rengeteg az iskolában” – mesélte az egyik televíziós portréműsorban világhírű lánya, Sebestyén Márta.* Mona néni valóban a gyerekeinek érezte a tanítványait, akik amúgy ma már meglett emberek, és végtelen szeretettel és tisztelettel emlegetik őt. Miközben neki valóban megvolt a maga családja, akiknek éppúgy gondját kellett viselni és odafigyelni a zenei nevelésükre.

Még zeneakadémista korában, 1956 decemberében ment hozzá a nála tíz évvel idősebb közgazdász-matematikus **Sebestyén József**-hez (1924–2003), aki elsőszülött lányukhoz, Mártához hasonlóan a maga területén szintén nemzetközileg elismert szakembernek számított. Háromgyerekes csempeszkopácsi parasztcsaládból származott, Szombathelyen járt gimnáziumba, többek között a vegyészmérnök (később akadémiai professzor) Pungor Ernővel ápolt jó barátságot. A negyvenes évek elején felkerült Budapestre, ahol elsősorban Erdei Ferenc szociológus, parasztpárti politikus gyakorolt rá nagy hatást. A Rákosi-korszakban az Országos Tervhivatalban dolgozott, később átkerült a Magyar Tudományos Akadémia Agrárgazdasági Kutató Intézetébe, onnan járta tudósként a világot, vett részt külföldi konferenciákon, és ezekről a szakmai utakról hozta magával azokat a népzenei nagylemezeket, amelyek egykoron oly nagy hatást gyakoroltak Mártára.

Sebestyén Farkas Ilona: „A férjem – aki Tarhoson ismert meg mint az énekiskolát támogató Tervhivatal munkatársa – be akart vezetni a fővárosi kulturális életbe, megmutatni, hogy ő már mennyire otthon van Budapesten. Elegáns vendéglőkbe vitt vacsorázni, színházi előadásokra jártunk, meg az Operaházba és hangversenyekre. Ze-

A Sebestyén házaspár esküvői képe, 1956. december 6-án

neakadémistaként az ott kapott arcképes igazolvánnyal szó nélkül beengedtek bármilyen koncertre. Persze mindig a kakasülőre, de ha maradtak máshol üres helyek, az ültető nénik nem problémáztak rajta, ha a diáktársakkal elfoglaltuk azokat. A férjem pedig szerette volna rajtam keresztül megszeretni ezt a zenei világot. De magától soha nem tett fel odahaza egy népzenei lemezt sem. Csak hozta őket haza a világ minden tájáról és adta oda Mártinak, aki meg csak úgy szívta magába az indián vagy csemmisz dallamokat.”**

A racionális gondolkodású, számokhoz szokott édesapa – aki haláláig megtartotta csempeszkopácsi tájszólását – mindazonáltal egyáltalán nem rajongott lánya pályaválasztásáért. „Miért kell állandóan ilyen hiábavalóságokkal foglalkoznod?”, mondogatta neki, meg időnként hozzátette: „És különben is, az énekesnők, a színésznők és a tán-

* Mona néni (portréfilm), Magyar Televízió, 2004, szerkesztő: Sebő Ferenc

** A szerző interjúja, 2017

Az 1956 decemberi esküvői fotósorozat egyik kockája...

...itt pedig 1953 telén Dobogókőn

cosnók mind kurvák.”. Még évtizedekkel később is, amikor pedig lánya már a világ legpatinásabb koncerttermeiben lépett fel, azzal rázta le hitetlenkedő barátait – akik korholták, amiért soha egyetlen koncertjére sem ment el –, hogy „tudom, tudom, hallottam róla, hogy a lányom kornyikál”.

„Az állítólagos kibírhatatlan természetemet édesapámtól örököltem” – mesélte egyszer Márta, aki az apja temetésén éppen ezért dallal köszönt el tőle. Miként 2011-ben egy tévéműsorba visszaemlékezett: „Amikor a kis vadvirágos falusi temetőben eltemettük a nagyszüleim mellé, énekeltem búcsúztam tőle. Mert úgy éreztem, az apukámnak ezt így most már hallania kell. Tőlem, neki. *Hazám, hazám, csendes hazám, bárcsak határidat látnám* – ezt énekeltem akkor. Tudom, nem oda való, de úgy éreztem, ezzel kicsit helyre került köztünk a viszony.”*

* Arckép – Sebestyén Márta. *Zugló TV, 2011, Kadarkai Endre*

Sebestyén Márta (1957) az édesapjától tehát kevés zenei impulzust kapott, viszont a zenével már édesanyja hasáiban átítatódott, viccesen szokta is mondogatni, hogy ő már születése előtt kilenc hónapot elvégzett a Zeneakadémián. Mona néni azt követően, hogy 1957 augusztusában megszülte őt, őstől folytatta tanulmányait, végigcsinálta vele az összes vizsgáját és az évfolyam diplomakonzertjét is [*lásd korábban*]. Hamar felfigyelt lánya zenei érzékenységre, aki elmondása szerint előbb volt képes ritmusokat és dallamokat visszatapsolni és visszaénekelni, mint beszélni. Alsós korában úgy olvasgatta a kottát, mint más gyerek a mesekönyvet. Miután odahaza rendszeresen hallotta a Kodály-kórusműveket, egy idő után a hallottak és a kotta képe összefonódott benne, és később már a kottát olvasva megszólalt benne a zene. Édesanyja gyerekkorában sokszor úgy vitte el oratóriumokra és más komolyzenei művekre, hogy közben együtt nézték a partitúrát. Így más gyerekekkel ellentétben számára a kotta nemhogy mumus nem lett, hanem egyenesen élvezetet jelentett.

Sebestyénné Farkas Ilona: „Felfigyeltem rá, hogy Mártiban egy dallam képes úgy megelevenedni, hogy nem halotta az eredetét. Lajtha Lászlóra sok mindent lehet mondani, de azt nem, hogy a népdallejegyzései könnyűek lennének. Ahhoz, hogy azokat valaki reprodukálni tudja, ismernie kell az élő anyagot, a fordulatokat, meg azt a világot, amiből az származik. És Mártuska egyszer csak jött hozzám a konyhába, hogy »hallgasd, milyen szép ez a dallam«, majd elénekelt nekem egy Lajtha-lejegyzést. Kis híján fenékre ültem. Az a jó zenész, aki látja, amit hall és hallja, amit lát. Mártinál ez a két kritérium a kezdetektől együtt járt.”*

Kodály Zoltán amúgy közvetlenül is nagyon sokat jelentett a gyermek Sebestyén Mártának. 1962. december 16-án ugyanis Forrai Katalin – a kisgyermekkorai zenei nevelés ügyének hazai és nemzetközileg is széles körben elismert követe – szervezésében háromszáz budapesti óvodás gyűlt össze a Köröndön a neves zeneszerző, zenetudós és zenepedagógus lakásának ablaka alatt, hogy énekel köszöntse öt nyolcvanadik születésnapja alkalmából. Ezt követően Márta – a nála másfél évvel fiatalabb Zoltán öccsével együtt – tagja lehetett annak a tizennyolc fős gyerekcsoportnak, amelyik személyesen adhatta át neki az ajándékokat.

Sebestyén Márta: „Úgy emlékszem, jénai teáskészletet vittünk, mert Kodály nagyon szeretett teázni, és miközben átadtuk, énekeltek nekem. A végén Kati néni mondta nekem, hogy minden gyerek nevében köszönjem meg neki, hogy ilyen szép dalokat írt. Kodály lehajolt hozzám, és könnybe lábadt szemmel, csöndes hangon csak annyit mondott: »ha mindenki ilyen szépen éneklé őket, mint te, akkor érdemes volt megírni!«. Ez volt életem első és legnagyobb bókja. Se magnó, se fényképező, de erre a jelenetre kristálytisztán emlékszem. Azóta is őrzöm az akkor kapott *Kis emberek dalai* című kötetét, melynek első oldalára beleírta a nevét, és amelynek minden darabját kívülről megtanultam. Sőt, miután minden nap első kézből értesültem arról, hogy anyukám milyen darabokat tanított az

Zoltán fiával a Százados úti lakás előtt 1960-ban

iskolában, gyakorlatilag már óvodás koromban tudtam a felső tagozatosok feladatait. Azaz egyáltalán nem az életkorom szerint adagolta őket.”**

Márta aztán kiskamaszként egy nagylemezen felfedezte magának Jánó Annát.*** Annyira beleszeretett a hangjába, hogy akkor, tizenhárom évesen eldöntötte, ő bizony ezt a hangot követi. Ezt a bizonyos korongot amúgy jutalmul vehette át a zsűri akkori elnökétől, Vikár Lászlótól, miután 1970 szeptemberében a Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskolában hetedikes korában (is) megnyerte a népdalversenyt. Erre a nagylemezre Magyarország valamennyi fontosabb tájegységéről válogattak felvételeket, közte olyan, akkoriban még ismeretlen vidékről is, mint például Gyimes. Márta a népdalokat addig javarészt

** Bognár Szilvia interjúja, 2004, hangfelvételen.

*** Demeter Antalné Jánó Anna (1926–2003) az egyik legfontosabb moldvai csángó énekes, neve minden moldvai csángó népköltészeti, népzenei gyűjteményben szerepel.

* A szerző interjúja, 2017

kottából, illetve édesanyja énektanári előadásából ismerte, a nagylemezt végighallgatva azonban épp e dalamkincs sokszínűsége ragadta meg. A korong sorsdöntő változást hozott az akkor tizenhárom éves Sebestyén Márta életében: miközben az osztálytársai körében dúlt a Beatles- és Rolling Stones-mánia, ő ezt a nagylemezt hallgatta a szó szoros értelmében rongyosra.

Parádon Csilla születése után 1967-ben. Balról jobbra: Sebestyén Zoltán, Farkas Erzsébet, Sebestyén Márta, Farkas Ilona és édesanyja

Sebestyén Farkas Ilona: „Márti kamaszként divatos könnyűzenét is hallgatott, sőt, zongorázott is. Emlékszem, amikor megismertem az Illés együttes *Átkozott féltékenység* című dalát, amelyben az „Elmegyek, elmegyek, ennek a falunak lakósa nem leszek” kezdetű népdal dalmátát használták fel. Jöttek fel hozzánk a nyolcadikos lányok, hogy na, ők mit tanultak. Mire Márta leemelte a polcra az eredetit és megmutatta nekik. Persze csak pislogtak nagyokat.”*

Márta amúgy tizenkét évesen adta élete első interjúját – az *Iffjú Zenebarát* című lap riportere egy rádiós műveltségi vetélkedő megnyerése után kérdezgette őt, és meglepően öntudatosan válaszolt: „nem szeretem, amikor az iskolában boncolgatják a népdalokat. Egy dal nem attól szép, hogy tudományosan elemzik, azt szívből kell énekelni. Nem tudom, hogy énekesnő leszek-e, de hogy egész életemben énekelni fogok, az hétszentség.”.

Márta tehát lényegében születésétől fogva érzékenyen rezdült a zenére, s jöllehet tizenhat hónappal fiatalabb öccsének, **Zoltán**-nak (1959) szintén volt affinitása a muzsikáláshoz, végül a műszaki pályát választotta. Mona néni még várandós volt vele, amikor 1958 őszén tanítani kezdett a Hunyadi János Ének-zenei Általános Iskolában (akkoriban csak három hónap volt a szülési szabadság). Vele tehát a pályakezdés nehézségeit kellett végiggürcölnie, letenni őt a hatodik kerületi bölcsődébe, majd Zug-

lóba sietnie a „gyerekeihez”. Zoltán háromévesen maga is ott volt a Kodályt köszöntő gyerekek között [lásd *fenntebb*], később a klarinétot választotta, s bár tanára szerint volt hozzá tehetsége (már elsőre gyönyörűen meg tudta szólaltatni a hangszert), ez nem párosult kitartással, úgyhogy néhány évvel később abbahagyta. A zuglói Egressy Gábor Szakközépiskolába járt, később beletanult az informatikába, hosszú időn keresztül dolgozott fejlesztő informatikusként a MATÁV-nál. Azóta is ő a műszaki ember a családban, aki mindent megjavít, legyen szó hűtőről vagy redőnyről, emellett ő intézi a nővére internetes ügyeit is, sőt, a kórusnak készített elektronikus kottatárat. A házassága – amelyből négy gyerek született – azonban kevésbé lett sikeres, rendezvényszervező feleségétől jó ideje elvált. Kezdetektől tagja a Hunyadi Véndiák Kórusnak.

Akárcsak a húga, **Csilla** (1967), aki éppen tíz évvel fiatalabb a nővérénél. Mona néni azért is szeretett volna még egy harmadik gyereket, merthogy Mártával végigküzdötte a Zeneakadémiát, Zoltánnal a pályakezdés nehézségeit, és úgy érezte, addig még nem igazán adatott meg neki, hogy kellőképpen kiélvezhesse az anyaságot. Aztán a harmadik szülésébe majdnem belehalt. Terhessége alatt eléggé stresszes időket élt, úgyhogy a gyerek nyolc hónapra született, miközben ő erősen vérzett.

Csilla szintén informatikai iskolát végzett a Gábor Dénes Főiskolán, jelenleg egy biztosítónál dolgozik, nővéréhez és bátyjához hasonlóan szintén lelkes tagja a Hunyadi Véndiák Kórusnak. Neki is két fia van.

* A szerző interjúja, 2017

A békési kórusélet fellendítője (1980–1991)

Csilla lánya nyolcadikos volt, amikor 1980-ban egy meghívás nyomán Mona néni úgy döntött, visszaköltözik Békésre, és megpróbálja mindazt a tudást és tapasztalatot, amit a Zeneakadémián és a Hunyadi János Általános Iskolában megszerzett, szűkebb szülőföldje kóruséletének felpozíciójára fordítania. Persze az első időkben Csilla nem viselte könnyen a lakóhelyváltást, hisz a legérzékenyebb korában érintette a költözés, és Budapesten olyannyira bele volt ágyazódva a szűkebb környezetébe, hogy egyszer a teljes volt osztálya (beleértve a volt osztályfőnökét) meglátogatta Békésen. Végül aztán neki is sikerült belerázódnia az új környezetébe, ahol nagyon megszerették diáktársai.

Mona néni ekkoriban már a férjétől is egyre jobban eltávolodott, olyannyira, hogy 1983-ban hivatalosan is elváltak, így elmondása szerint ebből a szempontból is szerencsésnek bizonyult, hogy ekkor már Békésen élt. Abban pedig, hogy a házassága huszonhét év után zátonyra futott, megítélése szerint komoly szerepet játszott az anyósa.

Sebestyén Farkas Ilona: „Anyósom ötgyerekes parasztcsaládból származott, és az öt gyerek közül az egyetlen fiú, a később híressé vált építész, Károlyi Antal* tehette meg azt, hogy azt csinálta, amit szeretett. A parasztcsaládban a lányok akkoriban csak a mezőn dolgozhattak, meg otthon kellett vezetniük a háztartást. Az

* Károlyi Antal (1906–1970) építész a negyvenes évek első felében többek között a budapesti Tímár-Szőlő utcai lakóházakat, a magdolnavárosi OTI telepet, majd a háború után a szófiai Magyar Nagykövetséget tervezte. 1949-ben – más építésszel együtt – kénytelen volt állami tervezőirodába belépni. Először a MATI csoportvezetője, 1951-től a KÖZTI, majd 1952-től a LAKÓTERV műteremvezetője volt. Egyaránt foglalkozott lakó- és középületekkel (Várpalota, Kazincbarcika, Ajka, Budapesten a Nagy Lajos király úti lakótelep tervezését irányította. Életművének java Szombathelyhez fűződik. 1954-től dolgozott a város rekonstrukcióján (Derkovits-lakótelep, Belváros kompozíciós terve). Ő kezdeményezte a zsinagóga hangversenyteremmé történő átalakítását (Bartók terem). Nevéhez fűződik a büki gyógyfürdő fejlesztésének I. üteme. Műemlékvédelmi munkásságából a várapalota vár helyreállítása emelkedik ki.

Gimnáziumi kórus, Békés, 1982

anyósom roppant féltékeny volt rám, mert úgy érezte, ő is többre vihette volna, mint amit abban a korban a körülmények megengedtek. Anyósom sosem tudta megemészteni, hogy személyemben nem egy gatyamosó automatát kapott, hanem olyat, akinek a családja mellett saját hivatása volt. Testvérével, Károlyi Antallal amúgy olyan rossz viszonyt ápolt, hogy évekig nem beszéltek egymással. Máig hallom a hangját, amikor 1970-ben a Népszabadság halálozási rovatában megpillantotta, hogy a testvére meghalt, és annyit mondott: »Odakő nézni, a Tanink meg meghalt«.**

Sebestyén József később újránősült, második felesége, Judit – nem ő volt a válóok – nem sokkal volt idősebb a nagyobbik lányánál, és nem sokkal később megszületett fiuk, István. Mona néninek – aki amúgy volt férje feleségével azóta is jó viszonyt ápol – viszont eszébe sem jutott újra férjhez menni, annyira kitöltötte a munkája az egész életét. Békésen sem értették, mitől olyan kiegyensúlyozott, pezsgő és agilis, miért nem látták sosem szomorúnak. Ő pedig kifejezetten élvezte, hogy mindkét keze tele volt munkával, és este senki nem kérte rajta számon, hogy mikor megy haza.

És hogy 1980-ban pontosan miért is ment vissza Békésre?

** A szerző interjúja, 2017

A Békés-tarhosi Zenei Napok

Az egykori iskola hagyományaira alapozva – Gulyás György kezdeményezésére – 1976 óta Békés városa és a tarhosi baráti kör minden évben együtt rendezi meg a Békés-tarhosi Zenei Napokat. Az első alkalommal kétnapos rendezvény idővel kiemelkedő jelentőségű, kéthetes zenei eseménye lett a térségnek, általa Békés-Tarhos neve ismét felkerült a zenepedagógiai térképre, és ma már az ország egyik első és leghosszabb életű zenei fesztiváljaként emlegetik. 1976-ban az első Békés-tarhosi Zenei Napok nyitókoncertjén Kodály egyik legismertebb művét, a *Psalmus Hungaricus*-t adta elő a Ferencsik János vezényelte Szombathelyi Szimfonikus Zenekar (a tenorszólót Korondi György énekel-

te). Az évek során a magyar zenei élet olyan kiválóságai fordultak meg Tarhoson, mint Simándy József, Kodályné Péczely Sarolta, Szokolay Sándor, Polgár László, Medveczky Ádám, Melis György, Sebestyén Márta és a Bartók-vonósnégyes, illetve eljutott oda a legendás orosz operaénekes, Jevgenyij Nyesztyerenko is. A Békés-tarhosi Zenei Napok keretében – ahol 1976-1991-ig Gulyás György volt a programok művészeti vezetője – országos szakközépiskolai zongoraversenyeket, vonós zenekari táborokat, karvezető továbbképzéseket és kórusversenyeket is tartottak.

Sebestyénné Farkas Ilona: „A zenei napok keretén belül – őstarhosi stábbal (Bartalos

Ilona, Mező Judit, Rozgonyi Éva, Rozgonyi Piroska) – több mint tíz esztendőn át erdélyi tanítónőknek tartottunk szolfézs és karvezetés kurzust. Erdélyben az úgynevezett francia szolfézsiskolát követik, ami azt jelenti, hogy náluk mindig a C a dó. A nálunk használt relatív szolmizációt nem ismerték, úgyhogy az első két nap rettenetesen szenvedtek tőle, a harmadik nap viszont rácsodálkoztak, hogy jó, ez gyönyörű. Adtunk nekik egy alap kórusképzést is, vezénylési technikákkal, szólamépítkezésekkel. A kórusirodalmunkat sem nagyon ismerték. Úgyhogy ilyen jellegű missziót is végeztünk a Békés-tarhosi Zenei Napok keretében.”

[A szerző interjúja, 2017]

Sebestyénné Farkas Ilona: „A Gulyás György kezdeményezésére 1976-tól minden évben megrendezett Békés-tarhosi Zenei Napokon egyre gyakrabban vetődött fel, hogy a megyének nagy szüksége lenne valakire, akinek egyrészt van helyismerete, ezért össze tudná fogni a dolgokat, másrészt szakmai kérdésekben is kompetens. Úgyhogy 1980-ban felajánlottak nekem egy szolgálati lakást Békésen, és választhattam, hogy a zeneiskolában szeretnék szolfézszt tanítani, vagy a gimnáziumban éneket. Utóbbi mellett döntöttem, mert abszolút kórusbeállítottságú vagyok, és hallottam, hogy a megyében a kórusok meglehetősen rossz állapotban vannak. Úgyhogy hozzáálltam segíteni őket.”*

Mona néni az 1980/81-es tanévben már Békésen tanított. Akkoriban a tanévnyitókön még kötelező volt a szovjet himnusz. A gimnáziumi gyerekek egy része hőzöngeni kezdett, mire keményen rájuk szólt, hogy álljon meg a menet, tőlük is megköveteli, hogy minden nemzet himnuszát tisztességesen el tudják énekelni, és közben viselkedjenek is alatta. Pillanat alatt csend lett, majd állítólag gyönyörűen elénekelték. A kollégák, akik akkor látták őt először, meg csak néztek, hogy mennyire meg tudta őket fogni. Úgyhogy hiába volt ott hetente csak kétszer berepülő pilóta módjára (reggel nyolctól háromig folyamatosan), azért kellő respekttel viseltettek iránta.

* A szerző interjúja, 2017

Békéscsabán **Rázga József** (1931–2010) zenetanár-kar-nagy hosszas, kitartó, akadályoktól sem mentes munkája eredményeként 1981. szeptember 1-én létrejött a Bartók Béla Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola. Ide került főállású énektanárnak Mona néni, aki egészen 1991-es nyugdíjazásáig az intézmény másodkarnagyként dolgozott. A békéscsabai konzervatórium létrejöttének se Szegeden, se Debrecenben nem örültek, hisz az új intézmény potenciális konkurenciát jelentett számukra. Ráadásul az ő klasszikus szellemű felvételi rendszerükkel szemben Rázga József, Mona néni és a hangszeres tanárok sokkal hatékonyabb módszerrel dolgoztak: ők már előző szeptemberben meghallgatták az érdeklődőket, feladatokkal látták el őket, majd decemberben újabb meghallgatást tartottak. Úgyhogy mire elérkezett a márciusi felvételi vizsga ideje, ők az egyértelműen tehetséges gyerekek mellett azt is meg tudták állapítani, hogy ki az, aki nem elég tehetséges, és ki az, akit csak rosszul tanítottak.

Sebestyénné Farkas Ilona: „Volt olyan gyerek, aki még csak a negyedik szolfézsafokon állt, pedig felvételizni csak a hatodik szolfézsosztályt elérve lehetett. Tehetségesnek ítéltük meg, ezért szeptemberben újra meghallgattuk, addig pedig Jóska kellően felkészítette. És a mezőberényi állomásfőnök kislánya a rettentő forró nyár ellenére, rendszeresen eljött énekelni, elméletet tanulni hozzánk. Aztán bevágtuk magunkat a Trabantba, és

csobbantunk egyet a Körösben. Évi-ke végül sikeres felvételi vizsgát tett, elvégezte a konzervatóriumot, ma az Országos Széchényi Könyvtár zenei munkatársa.”*

A Bartók Béla Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola mellett Mona néni a békési Szegedi Kis István (ma Református) Gimnáziumban is óradíjas mellékállást vállalt. Abban az időben ez az iskola nem örvendett túl jó hírnévnek – amelyik szülő azt szeretne volna, hogy a gyereke továbbtanuljon, az Szegedre, Debrecenbe vagy Békéscsabára íratta be. Mona néni azonban olyannyira megszerette ezt a kontraszelektált intézményt, hogy óradíjasként szinte azonnal létrehozott ott egy lánykart és egy vegyeskart, akikkel már az első Éneklő Ifjúság minősítőn bronz-, illetve aranyminősítést ért el.

Sebestyén Farkas Ilona: „A fiúk nagyon el voltak a sportnak kötelezve (részben a lányok is), az iskolának országosan jegyzett kézilabda csapata volt. Sok jó hangú fiú akadt köztük, akik szerettek volna énekelni, úgyhogy odamentem a tornatanárhoz, és kértem, hogy kössünk kompromisszumot. Kölcsönösen tudomásul vettük egymás érdekeit, úgyhogy ha egy koncert vagy verseny miatt nekem volt rájuk szükségem, elkértem a fiúkat, ha meg neki volt fontos mérkőzése, akkor ő vihetette őket. Sőt, a többiekkel kijártunk a meccseikre és ott szurkoltunk nekik. Emellett Békésen létrehoztam egy városi kamarakórust (azokból, akik már korábban végeztek), majd egy másikat a mezőgazdasági szakközépiskolában, merthogy az igazgató lánya a gimnáziumi kórusomba járt. Az édesapja megkeresett, hogy lehetne-e náluk is egy kórust alakítani. Persze, elvállaltam. Miközben a két intézmény korábban masszívan utálta egymást, én sikeresen összeénekeltettem őket, zenei hidat építettem

Az 1976-os Békés-tarhosi találkozón az egykori diáktársak körülveszik Gulyás Györgyöt. Balról a második Farkas Ilona

a gimnázium és a szakközépiskola közé. Ha az egyikkel mentem valahová szerepelni, rögtön kérdezték, hogy a másik is jön-e. Olyan esztendő volt ez, hogy azt elmondani nem lehet.”**

Mona néni ez alatt a bő tíz esztendő alatt teljességgel beépült a város kulturális életébe, akkoriban nem lehetett vele úgy végigmenni a településen, hogy húszméterenként valaki le ne szólította volna. És egy idő után lényegében bármit megcsinálhatott. A nyolcvanas évek derekán például az amúgy vaskalapos helyi párttitkár jóváhagyását is sikerült megszereznie ahhoz, hogy megszervezhesse az első békési karácsonyi templomi koncertet. Ahová Debrecenből, Orosházáról és Szegedről hívott kórusokat, miközben a „gyerekeinek” mindenki a csodájára járt a környékről.

Úgyhogy, amikor 1991-ben végül úgy döntött, hogy nyugdíjba vonul, és az éppen akkoriban gyerekeket vállaló lányait segítettő visszaköltözik Budapestre, öt jól működő kórust hagyott maga után Békésben és Békéscsabán.

* A szerző interjúja, 2017

** A szerző interjúja, 2017

A nagymama (1991-)

Mielőtt Mona néni 1991-ben visszaköltözött a fővárosba, átmenetileg még a politikai erőterbe is bekerült: kevésen múlt, hogy nem lett a magyarországi rendszerváltozás hajnalán újjászerveződött – amúgy az 1930-as évek végén indult – Magyar Néppárt országgyűlési képviselőjelöltje. Pedig annak megyei szervezete módfelett ambicionálta az indíttatását, vélhetően azért, mert mindig is kellően meggyőzően tudott beszélni. Ő viszont sokáig nem tudta eldönteni, belevágjon-e vagy sem e habitusától messze álló kalandba, végül egy baleset tett végképp pontot el sem indult politikai pályafutása végére.

Sebestyénne Farkas Ilona: „Márciusban a debreceni Bárdos Lajos Napokon vettem részt két fiatal kolléganőmmel. Az esti koncert előtt gondoltuk, sétálunk egyet a Nagyerdőn, amikor a kollégiumból lefelé jövet a körömcipóm sarka beakadt a lépcső gumírozásába, elessem, és vagy tizenöt lépcsőfokot gurultam lefelé. Lukin László, aki akkor lépett be az ajtón, 2004-ben bekövetkezett haláláig emlegette az esetet. Nem hitte ugyanis, hogy azt a zuhanás túléltem. Azonnal kórházba szállítottak, ahol kiderült, nem tört el a bokám, pedig lehet, jobban jártam volna, ha igen, mert így egy életre ödémás lett és érzékeny az időjárási változásokra. Ezzel azonban szerencsére kiestem a lehetséges képviselőjelöltek közül.”*

Mona néni 1991-ben lényegében a lányai hívására tért vissza Budapestre, Csilla 1990 augusztusában szülte meg Gergőt, Márta pedig 1991 márciusában Álmost, és hát mindannyian nagyon igényelték a szülői gondoskodást. Nagymama először amúgy nem ekkor lett, hanem akkor, amikor Zoltán fia, András 1989 áprilisában a világra érkezett. A menyé épp akkorra volt kiírva, amikor Mona néni a békéscsabai konzervatórium kórusával Arezóban vendégszerepelhetett volna, de mivel ő úgy gondolta, az első unokája születésénél mindenképpen jelen

Ballagás a Hunyadiban a hetvenes évek második felében

kell lennie, így nem utazott el velük. Erre András unokája a kiíráshoz képest egy héttel később született meg. Akkor, amikor a kórus is hazaérkezett az olaszországi vendégszereplésből.

Mona néni végül nyolcszoros nagymama lett: Zoltánál ugyanis összesen négy gyermek született, Csillánál és Mártánál pedig kettő-kettő. A sors úgy hozta, hogy mind a nyolc unokája fiúgyermek, amit amúgy ő egyáltalán nem bán, mivel tanári pályafutása során a fiúkat mindig is jobban tudta kezelni. A nyolc unoka közül mindössze háromnál tűnt úgy, hogy a zenének, a zenélésnek lesz szerepe az életükben.

Amikor Zoltán harmadik gyerekét, Tamást második korában beírást a XIII. kerületi Fischer Annie Zeneis-

* A szerző interjúja, 2017

kolába, már egyből vadászkürtöt adtak a kezébe és nem furulyát. „Akár az Operaház első kürtöse is lehetne belőle. De én csak az egyik fele vagyok. A másik fele a szülői ház” – jegyezte meg a tanárnő, és Tamás odahaza bizony nem kapta meg azt a biztatást, amit kellett volna. Pedig versenyekre is akarták nevezni. Mona néni mindenesetre a mai napig őrzi a felvételeit.

Csilla második fia, László szintén sokáig távol maradt a zenétől, később azonban kiderült, hogy remek a hallása, és érettségi után a hangmérnöki pálya felé indult el. „Két éve éledt fel benne a vágy, és jött oda hozzám, hogy »mama, nem tanítanál szolfézsra? Több szeretnék lenni, mint a többi hangmérnökjelölt.« Azóta is rendszeresen jár hozzám. Márti dolgait amúgy ő szokta posztolni a facebookon. Kértek már tőle kisfilmhez kísérezet is. A nyolc unoka közül Lacit nem különösebben kapacitáltuk, de aztán magától rájött arra, hogy ez neki fontos.” *

Márta első gyermeke, Álmos – aki amúgy sokat örökölt apai nagyanyja artista életéből, sokáig házak között kifeszített köteleken sétált – önszántából tanult klasszikus hangszeren (csellón) játszani, majd később breaktáncos lett. „Bár távol állt tőlem a fiam zenei ízlése, azért örömmel fedeztem fel, hogy ha áttételesen is, de az ő világukban is helyet kapott a népzene. Volt már, hogy breakmozdulatot felismertem, hiszen kalotaszegi legényesből csendes az oktatójuk a figurát, és be is mutattam egy kis ugrást a meglepett gyerekeknek” – mesélte róla évekkel ezelőtt Sebestyén Márta. (Az énekesnő kisebbik fia, Szabolcs amúgy öt éven át nagybőgőzött.)

A kilencvenes években Mona néni a nagyobbik lánya mellett mindenesetre nem épp a nyugdíjasok nyugodt életét élhette.

Sebestyén Farkas Ilona: „Az 1991 és 1998 közötti időszak rettenetes volt Márta számára, ha akkor nem állok mellette, biztosan összeomlik. Anyósa ugyanis mindent megtett azért, hogy az így legyen. A férjétől 1994-től

Csilla lányával az ötvenötödik születésnapján

ugyan már külön élt, de ezt követően négy éven át zajlott a gyerekek elhelyezésének pere. Nemcsak Mártira próbálták rábizonyítani, hogy alkalmatlan a gyereknevelésre, de még engem is úgy igyekeztek beállítani, mint ha fogyatékos lettem volna. Úgyhogy csak nézett a két ülnöknő, amikor a tárgyaláson megjelentem. A válóper miatt viszont mindkettőnknek pszichológiai vizsgálaton kellett átesni. De végül is a gyerekek velünk maradtak.” **

Amellett, hogy 1991 óta Mona néni viszi a nagyobbik lánya háztartását, rendszeresen felkérték szakmai munkákra. A kilencvenes évek elején tankönyveket bírált, később versenyeken zsűrizett, eleinte főként a Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége, közismertebb nevén KÓTA által szervezett Éneklő Ifjúság hangversenyeken – amely azóta élő mozgalommá terelvényesedett –, majd bő tíz esztendőn át az általános- és középiskolás diákok számára kiírt „Tiszán innen, Dunán túl” országos népdaléneklési minősítő versenyen. „Azt kell mondjam, tüneményes a felhozatal, gondosan összeállított gyönyörű viseletekben lépnek fel a versenyzők, lehet érezni, hogy utánajártak, utána hallgattak, az egész produkciójuknak amolyan adatközlő szaga van.”

* A szerző interjúja, 2017

** A szerző interjúja, 2017

A Hunyadi véndiákok kórusának karnagya (2006–)

Mona néninek közel ezer tanítványa van, bármerre jár az országban, szinte mindenhol ráköszönnek, és mindenhol szeretettel emlegetik őt. A békcsecsabai konzervatóriumban végzetek közül többen Pécsre kerültek, a Pannon Filharmonikusokban például öten (két hegedűs, egy fagottos, egy klarinétos és egy brácsás) játszott akkor, amikor 2010-ben a Hunyadi Véndiák Kórusral Európa akkori kulturális fővárosába, Pécsre látogatott el az Európa Cantat rendezvényre.

Sebestyénne Farkas Ilona a Hunyadi Véndiák Kórus élén, Szokolay Sándor utolsó születésnapján köszöntésén (Sopron, 2013. november 17. – Pluzsik Tamás felvétele)

Sebestyénne Farkas Ilona: „Mi is részt vettünk és énekelünk a Salzburgi Dóm főzeneigazgatója, Czifra János karnagy keze alatt megvalósult *Psalmus Hungaricus* előadásban. Akkor még nem adták át a gyönyörű Kodály Központot (ahol azóta többször megfordultam, sőt 2017 októberében a Hunyadi Véndiák Kórusral szerepelhettem is), úgyhogy a hangversenyt a Pécsi Székesegyházban tartották meg. Az első hangszeres főpróbán – az amúgy eléggé leharcolt állapotban lévő színházban – a zenekar a színpadon helyezkedett el, a kórus pedig a nézőtéren. Épp foglaltuk el a helyünket, amikor láttam, hogy a muzsikusok egymás után teszik le a hangszereiket és rohantak oda hozzám üdvözölni. Kiderült, mindannyian a volt tanítványaim. Mit mondjak, könnyekig meghatódtam.”*

Az említett Hunyadi Véndiák Kórus – nevének megfelelően – a Hunyadi János Zenei Általános Iskola egykori tanulóiból alakult 2006-ban. Az iskola megalakulásának ötvenedik évfordulója alkalmából ugyanis nagyszabású koncertet szerveztek a Zeneakadémia nagytermébe, és az alkalmi kórusba több mint nyolcvan olyan „véndiák”

jelentkezett, akik szerették volna újra átélni az együtténeklés örömét. E jubileumi koncert sikere hatására döntöttek közülük negyvenen úgy, hogy Mona néni irányításával együtt maradnak.

Azóta hetente egy alkalommal – péntekenként hattól nyolcig – próbálnak a régi ének termükben. Az alma mater mindezt ingyen és bérmentve bocsátja a rendelkezésükre, ahogy Mona néni fogalmazta: „szépen felszerelt igazi zeneterem, minden kényelemmel, videóval, kottatárral”. Számára amúgy is az élet nagy ajándéka, hogy ugyanabban a teremben gyakorolhat egykori tanítványaival, ahol huszonöt éven keresztül tanította őket. Miként megjegyezte: „ez is azt bizonyítja, hogy a gyermekkorban kapott zenei útravaló évtizedek múlva is előhívja az éneklő kedvet. A kórustagok az élet sokféle területén dolgoznak, de bizonyított tény, hogy az éneklés közös örömforrás számunkra. Köszönet Kodály Zoltánnak is, aki többször ellátogatott iskolánkba, figyelemmel kísérve az ott folyó munkát.”.

Túl azon, hogy a Hunyadi Véndiák Kórus minden évben szerepel a Békés-tarhosi Zenei Napokon (melynek egyik szakmai vezetője Mona néni) és a Bárdos Zenei He-

* A szerző interjúja, 2017

*Sebestyén Márta és a Hunyadi Véndiák Kórus előadása
a Beregszászi Városi Művelődési Házban, 2016*

tek rendezvényein, fennállása tizenkét éve alatt számtalan meghívást kapott, belföldről és külföldről egyaránt. Többek között a bécsi Altes Rathausban Kodály, Bartók és Bárdos műveiből adtak koncertet az ottani magyaroknak, részt vettek a macedóniai Ohridban megrendezett nemzetközi kórustalálkozón, Beregszászon és Munkácsen vendégszerepeltek Sebestyén Mártával, miközben idehaza számos nagyszabású (és nagy létszámú) kórushangversenyen (*Kállai kettős, Székelyfonó, Carmina Burana*) vettek részt. Több alkalommal énekeltek a pásztói Ferences templomban és az albertfalvai Szent Mihály templomban, *Szerkenj fel kegyes nép – Kodály nyomában* címmel Sebestyén Mártával közösen léptek fel a Zeneakadémián és a pécsi Kodály Központban. A Szent István Bazilikában a Magyar Értékek Napján 2012-ben szintén Mártával szerepeltek. Miközben a Keszthelyi Dalünnepen KÓTA aranyminősítést, a VII. Kodály Zoltán kórusversenyen arany diplomát, a Mária Rádió II. kórusversenyén pedig aranyminősítést kaptak (Mona néni pedig életműdíjat).

Sebestyén Ilona: „Számos díjat kaptam az utóbbi években – többek között KÓTA-életműdíj, Magyar Érdemrend Tisztikereszt polgári tagozat, emellett Békés és Zugló díszpolgára vagyok –, de számomra a legnagyobb öröm, hogy a tanítványaim még előttem áll-

Sebestyén Ilona karnagy a Hunyadi Véndiákok jubileumi koncertjére készülve 2006-ban

nak és kellek nekik. A Hunyadi Véndiák Kórus tagjainak nagy része már elvesztette az édesanyját, így vélhetően anyapótléket is látnak bennem. A nyolcvanadik születésnapomra kaptam tőlük egy kosarat, tele levelekkel, melyekben a kórustagok leírják a hozzám fűződő kapcsolatukat. Hogy mi az, amire a mai napig inspirálom őket. Hogy mi az, amiért annyira örülnek, ha velem énekelhetnek. Ha nagyon el vagyok keseredve, előhúzó közzülük egy levelet és elolvasom. És mindig kiderül, hogy jaj, de jó, volt értelme az életemnek.”*

* A szerző interjúja, 2017

MEGHÍVÓ

A Magyar Kodály Társaság
Soproni Tagcsoportja szeretettel hívja és várja

Kodály Tanítványa voltam
c. előadásra

Előadó: Sebestyénné Farkas Ilona
középfokú énektanár, karvezető, zenepedagógus,
a Magyar Kodály Társaság elnökségi tagja

Időpont: 2018. március 7. szerda 16:30 óra

Helyszín: Horváth József Alapfokú Művészeti Iskola
Kamaraterem (Sopron, Szélmalom u. 17.)

Belépő: 500 Ft,

a Társaság tagjainak és zeneiskolás növendékeknek díjtalan.

A Magyar Kodály Társaság meghívója Sebestyénné Farkas Ilona előadására (Sopron, 2018)

*Sugár Rezső „Hősi ének” című oratóriumát adja elő a Szent István Gimnázium vegyeskara és zenekara,
illetve a Hunyadi Gyerekkar a Zeneakadémián, a hetvenes évek második felében*

5 999548 111840 20187

FOLKMAGAZIN ²⁵

Ára: 1200 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

25nka
Nemzeti Kulturális Alap